Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

BRYNDUM
– et sogn og dets skole

BRYNDUM
– et sogn og dets skole

BRYNDUM SKOLES STØTTEFORENING
1985

BRYNDUM – et sogn og dets skole

Udgivet i anledning af Bryndum skoles 25 års jubilæum.

Ekspedition: Bryndum skole
Bryndumvej 14-16
6715 Esbjerg N

Redaktion: Lars Agerskov
Kristian Toft Rasmussen
Bodil Schmidt.

Første oplag: 500 eksemplarer.

Fotos og tegninger: Niels Knudsen, Per Lenholdt, Haakon Hesselager, Erling Juhl, Knud Rasmussen.
Desuden en række private fotografier.

Sat med Meredienne og trykt på G-print 115 g hos Rosendahl · Esbjerg.
Bogbinderarbejdet er udført hos J. P. Møllers Bogbinderi, Haderslev.

ISBN 87-87036-36-3

INDHOLD

Forord 7
Lars Agerskov. Bryndum sogn 9
Lars Agerskov. Bryndum skole 14
Kay Schmidt. Brøndum skole 23
Frode Gregersen og Berthel Rahbek. Tiden før centralskolen 27
Henning Nielsen. Det begyndte – 29
Jørgen Slivsgaard. En kreativ start på skolen .. 31
Lars Toft Rasmussen. En elev i 60'erne 34
John Olsen. At være lærerrådsformand 36
Kristian Toft Rasmussen. Udbygningen efter 1966 40
Kristian Toft Rasmussen. Kommunesammenlægningen 1969 44
A. K. Nielsen. Kommunesammenlægningen set fra Esbjergs side 46
Peer Christiansen. En lærerig og udviklende arbejdsplads 47
Elin Bay. Den pædagogiske udvikling gennem de sidste 10 år 48
Inge Munksgaard. Skolen, børnene og forældrene 53
Børge Nielsen. Bryndum skole – en udvikling . 55
Litteraturliste 62
Liste over donatorer 63

FORORD

I anledning af Bryndum skoles 25-års jubilæum har det været hensigten at lave et jubilæumsskrift, der rummer skolens historie op til i dag.

Selvfølgelig var vi klar over, at skolen som sådan var langt ældre end de 25 år, vi nu fejrer. Men alligevel blev vi overraskede over, at der fandtes en skole så langt tilbage som til 1749. På den baggrund er dette skrift blevet en beskrivelse af både skolens og sognets historie.

For os personligt har det været en oplevelse og til megen glæde at opsøge denne historie, dels i form af samtaler med og dels som indlæg fra nulevende personer, der beredvilligt har hjulpet os. Alle, der blev spurgt, stillede gratis deres arbejdskraft til rådighed, og på denne måde har vi fået samlet et righoldigt materiale bestående af både tekst, fotografier og tegninger.

Alt dette havde udelukkende været for vor egen fornøjelses skyld, hvis ikke en række personer og firmaer havde stillet økonomiske midler til rådighed, således at også selve udgivelsen kunne blive en realitet.

Vi vil herved takke alle de mennesker, der på den ene eller anden måde har bidraget til at gøre denne publikation mulig.

Bryndum skole, marts 1985
Bodil Schmidt
Kristian Toft Rasmussen
Lars Agerskov

BRYNDUM SOGN

Af viceskoleinspektør Lars Agerskov, Bryndum

Ifølge 1. udgave af Trap Danmark fra 1859 har Bryndum sogn et areal på 8600 tdr. land. »Landet er ujævnt, og jordsmonnet sandet, på enkelte steder lerblandet. Større strækninger indtages af hede. To mindre landeveje fra Varde-Ribe hovedlandevej til Stranby Færge og til Hjerting passerer sognet.«

»Sognet består af byerne: Brøndum, Gjesing, Forum, Brøndumdam, Kjærsing; desuden Forumlund. Grdn. Tarp, Fuglbæk og Spangsbjerg Vandmølle.«

Tillige angives det i Trap, at der er 629 indvånere, og at jordbrug er hovederhvervet. Desuden laves der en del jydepotter og mursten.

NAVNET

Det har ofte været diskuteret, hvad navnet Bryndum egentlig kommer af. Der er kommet flere forslag, men Oluf Nielsen forsøgte sig i 1860 med følgende forklaring:

»»Brun« betyder skarp kant, hvoraf det jydske »bryne«, at hvesse. Hensynsformen i flertallet af dette ord vil have heddet Brunum, og sognenavnets nuværende udtale ville have været »Brynum«, hvis denne udledning, der ganske godt ville passe med stedets beliggenhed »på Skrænterne« skulle være rigtig. »Brunnum« kunne også betyde »ved Brøndene« (brunnheim), men dette synes ikke at være rimeligt. Derfor står kun tilbage at aflede det af mandsnavnet »Bruni« og »hjem«, altså »Brunes hjem«. Den jydske udtale er »Brynnum«, og da »u« både går over til »y« og »ø«, som »thunnr« til »tynd« og »brunnr« til »Brønd«, skrives det både »Bryndum« og »Brøndum«.«

Hvilken af forklaringerne, der er korrekt, om nogen af dem er det, skal være usagt, men med hensyn til det sidste, så har alle, selv i nyere tid, sikkert stødt på navnet stavet med enten »y« eller »ø« og har overvejet, hvilket der er det rigtige.

Første gang, Bryndum nævnes, er i et pavebrev dateret d. 5. januar 1289. Dette indeholdt en repri-

mande fra pave Nicolaus IV til en magister Jacob af Danmark, som uden pavelig tilladelse havde oppebåret indtjening fra 3 sognekald, bl.a. Bryndum. Men da han nu frivillig havde afgivet denne indtjening, blev han, fordi han havde brugt pengene til »at finde Kundskabens Perle«, fritaget for videre tiltale.

Ud fra dette ved vi, at der i 1289 var et sognekald i Bryndum, som hørte under Ribe Stift, og det passer udmærket sammen med, at man mener, at første del af Bryndum kirke blev bygget omkring 1250.

DE FØRSTE BEBOERE

Men også før denne tid var der mennesker her på egnen. O. Nielsen skriver i 1860, at antallet af gravhøje på dette tidspunkt var 180, men der havde været flere, da mange allerede var blevet sløjfet. Disse høje kan stamme fra forskellige perioder i oldtiden. Der er fundet enkelte stendysser fra den yngre stenalder (2500-1500 f.Kr.). I den sidste del af denne har folkevandringer fundet sted fra øst og syd mod nord, og noget tyder på, at indfaldsvejen til Jylland er gået gennem Bryndum Sogn. Nogle af højene er placeret i række fra syd mod nord, hvilket kan skyldes, at indvandrerne har begravet deres døde langs den vej, de fulgte.

I begyndelsen af bronzealderen (1500-400 f.Kr.) begravedes de døde også i høje, der dog var noget lavere og derfor lette at overse.

Disse høje har naturligvis fået navne i tidens løb. Navne som Bygumhyw, Brownhyw, Døshyw og Skierhyw vil sikkert være en del af de ældre indbyggere i sognet bekendt.

RYTTERVEJEN

Fra omkring Reformationen i 1536 nævnes Bryndum Sogn igen af og til. På dette tidspunkt blev der gennem landet anlagt veje, som først og fremmest skulle tjene kongen, adelen og de andre lensmænd, når de skulle rundt i landet for at komme på Tinge eller på visit.

En del af denne Kongevej, eller Ryttervejen, som den kaldtes her i sognet, gik fra Ribe gennem Bryndum til Varde. I Bryndum by, sydvest for den gamle skole, har der ligget en rytterstald, hvor herskaberne kunne få friske heste.

Af og til er der også gjort ophold i byen. Mandagen efter søndagen Judica (sidst i marts) 1536 overnattede Kong Christian III i præstegården hos præsten Hans Pedersen.

At have så fint besøg var bestemt ikke nogen billig fornøjelse, hvilket følgende madplan tydeligt viser:

»1½ Oksekrop (fersk kød), 8 Faarekroppe, 30 Høns, ½ Td. saltet Fisk, 30 tørrede Kabliover, 300 tørrede Flynder, 300 tørrede Hvillinger, ½ Td. saltet Sild, 1 Fjerding Smør, 10 Sider Flæsk, 40 Td. Øl, 100 Td. Havre.

Dertil kom fersk Fisk, Æg, Løg, Gryn, Lys og Brød, så meget som Behov gøres Dag og Nat.«

Heldigvis for hr. Hans Pedersen skulle han ikke selv betale denne fortæring. Det skulle Niels Lange, lensmand på Visselbjerg, men hvem der i sidste ende skulle undgælde, kan man så gisne om.

I øvrigt afgjorde kongen retssager på disse ture. F.eks. var Nis Persen fra Hygum og Nis Ibsen fra

Briksbøl indstævnet til Bryndum præstegård i anledning af uenighed om en gård.

Fra dette tidspunkt år 1536, findes også en nøjagtig liste over de præster, som har haft deres virke ved Bryndum kirke. Denne kan bl.a. ses på en af de to store tavler, der hænger nederst i kirken.

Ryttervejen blev med tiden også brugt som postvej, og her var Bryndum også en mellemstation. I 1652 blev breve bragt af såkaldte postbønder ad en rute, der gik fra Ribe over Gredstedbro, Tømmerby og Bryndum til Varde. Herfra blev posten på lignende måde bragt til Ringkøbing, men nord herfor var der ingen postrute. At sende brev fra Ribe til Varde kostede på det tidspunkt 3 skilling.

Under svenskekrigene, der blev afsluttet ved freden i Brømsebro i 1645, led Ryttervejen sandsynligvis sit endeligt. På den tid residerede præsten Jon Madsen i Bryndum. Han var efter alt at dømme en meget velstående mand, bl.a. har han skænket kirken den meget kostbare altertavle. Men under svenskekrigene blev han bragt til tiggerstaven tillige med alle de andre ejere af større gårde i sognet.

Årsagen var den, at først drog fjenden, svenskerne, og siden de allierede, brandenburgerne, gennem sognet. Begge parter benyttede sig for størstedelen af lejesoldater, hvis løn til dels blev betalt ved hjælp af de plyndringer, de kunne gøre undervejs, så det gik hårdt ud over det ret velstående sogn. I en optegnelse skriver præsten Jon Madsen: »Hvad Skade jeg ellers har taget af det kejserlige og allermest det svenske Folks ofte påkomne bedrøvelige og skadelige Udplyndring og ellers i mange andre Måder, kender kun Gud, som ved alting, og mange ærlige.«

I 1864 drog en østrisk hærafdeling, der fulgte nogle gamle kort, gennem sognet. Men hverken den indtegnede Ryttervej eller stalden i Bryndum var at finde.

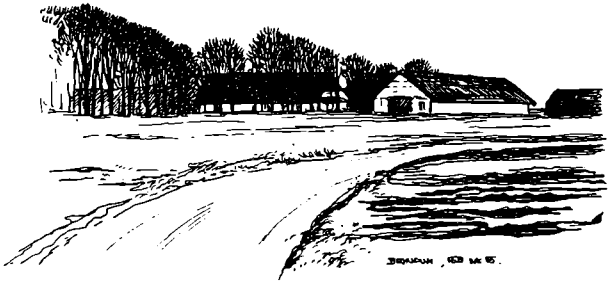

LANDBRUG

Ved en folketælling i 1769 var hele Danmarks befolkning på 798.000 mennesker, hvoraf 80% boede på landet.

1700-tallet var præget af tilbagegang for landbruget. Dårlige dyrkningsmetoder og manglende engagement hos bønderne har været medvirkende.

Gårdene lå stadig samlet omkring gadekæret i landsbyen, og dyrkningsfællesskabet på de omkringliggende marker gav ikke gode resultater. Et markant træk ved perioden er selvejets fortsatte tilbagegang, hvorved bøndernes afhængighed af godsejerne blev mere udtalt og kulminerede ved gennemførelsen af Stavnsbåndet i 1735.

Men i slutningen af århundredet ændrede konjunkturerne sig. Kornpriserne steg; Danmarks neutralitetspolitik skaffede os en lang fredsperiode fra 1720 (Store Nordiske Krig) til 1807 (Napoleonskrigene) med fremgang for skibsfart og udenrigshandel. Desuden vandt nye dyrkningsmetoder og nye redskaber efterhånden indpas.

Det gamle dyrkningsfællesskab blev efterhånden opgivet. De spredte jordlodder til den enkelte bondegård blev samlet, og gårdene flyttet ud, bort fra landsbyerne ud på de åbne marker.

Udskiftningen, stavnsbåndets ophævelse og de øvrige landbrugsreformer i slutningen af 1700-tallet

blev starten på en periode, der placerede landbruget i centrum som landets vigtigste erhverv, hvorved bønderne opnåede en helt anden status.

Bryndum Sogns landbrug gennemgik i hovedtrækkene samme udvikling.

Udskiftningen fandt sted i Bryndum i 1782 og i Gjesing i 1788. Den var ofte vanskelig at få gennemført på retfærdig vis, så at jordene blev fordelt med ligelige dele ager, eng og hede (ca. en trediedel af området) i forhold til lodsejernes hartkorn.

Udskiftningsprotokollerne for Bryndum er forsvundet. Det kan skyldes, at protokollerne og bykortet altid blev lagt frem til offentlig beskuelse hos den største lodsejer, og det fortælles, »at da et par bønder kom i trætte om byens fællesjord og gik hen for at se på bykortet, tog konen det og kastede det ind i bageovnen. Dermed mente hun, at den sag var klaret«.

Mange lignende tvistigheder har der været, så starten har slet ikke været så let.

En anden gammel tradition i Bryndum opstod i forbindelse med udskiftningen. Til at begynde med var branddammen fælleseje, men da den efterhånden tørrede mere og mere ind, fik gården, på hvis matrikel den lå, græsningsret på arealet. Til gengæld skulle ejeren beværte mændene med mad og drikke fastelavnsmandag hvert år. Det blev kaldt »at drikke dammen tør«.

Jeg har erfaret, at der i dag er en vis uenighed om, hvem dammen hører under, kommunen eller den nuværende gårdmand. Tvivlen her bør måske bringes til ophør, så en god tradition kan føres videre.

TARP

Jeg skal ikke her komme meget ind på de øvrige byer i sognet, men én ting skal dog nævnes i forbindelse med udskiftningen i Gjesing, fordi det har en vis betydning for dette skrifts emne.

I byfællesskabet i Gjesing var 16 gårdmænd, men ved udskiftningen i 1788 var kun plads til 15. Det blev derfor bestemt, at én skulle flytte helt ud på overdrevet.

En mand ved navn Hans Pedersen påtog sig dette mod, at han fik tre rigsdaler til hvert fag hus, han skulle bygge, og at de øvrige gårdmænd forpligtede sig til at hjælpe med kørsel og andet i forbindelse med flytningen og opførelsen af den nye gård, der blev placeret der, hvor kroen i Tarp ligger nu. Han byggede 34 fag, og da huset blev rejst, hjalp alle gårdmændene til, og konerne kom med rejsekranse. Derefter blev holdt gilde hos Hans og Maren med kage og brændevin til mændene og solbærbrændevin tilsat lidt sirup til konerne.

Gården i Tarp brændte i 1834, og en ny blev opført. I 1850 solgte Søren Hansen den til sin broder Hans Hansen, som ville drive den som kro, mens han selv byggede en ny Tarpgård.

Dette blev begyndelsen på den by, som siden har udviklet sig til at blive større end selve Bryndum.

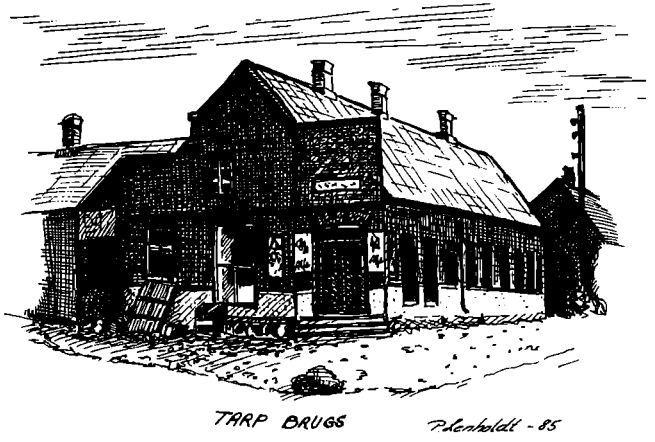

1800-TALLET

1800-tallet blev en blomstringsperiode for sognet. De føromtalte stigende kornpriser og forbedrede dyrkningsmetoder blev udnyttet på bedste vis af sognets bønder. Udbyttet på den gode jord blev endnu bedre, og hedejorden blev næsten helt opdyrket af de meget flittige mennesker.

Den almindelige velstand steg, og man skal nok lede længe efter et sogn med så lidt fattigvæsen som Bryndum. I mange år var der ingen fattigudgifter, og det var til tider svært for dem, der uddelte pengene fra kirkebøssen, at finde nogen, som trængte til dem.

Sognets indbyggertal steg også kraftigt i dette århundrede: 1801: 488; 1844: 580; 1860: 687; 1890: 733; 1900: 950; 1911: 1300;

Siden 1900 er der sket mange ting, mest markant inden for de sidste 20 år med kulmination i kommunesammenlægningen i 1969.

Gjesing er, som forstad til Esbjerg, blevet et stort villakvarter. Tarp har ligeledes modtaget mange udflyttere fra Esbjerg, og talrige større og mindre virksomheder er begyndt at flytte ud i industrikvartererne i især Kjersing og Tarp.

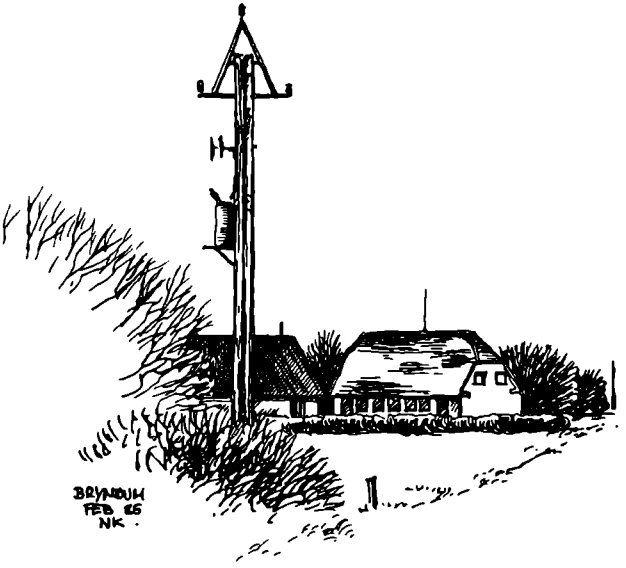

Det fører for vidt at beskrive alle de brave mænd og kvinder, der i vort århundrede har medvirket til fortsat fremgang for sognet. Her vil jeg blot henvise til litteraturlisten og vel især Holger Villadsens bog, hvor mange af disse mennesker og deres gerninger er beskrevet.

Men hvor kommer skolen ind i hele denne historie?

BRYNDUM SKOLE

Af viceskoleinspektør Lars Agerskov, Bryndum

Det er rimeligt at antage, at udviklingen inden for skolevæsenet i Bryndum sogn frem til skoleloven af 1739 er foregået på samme måde som i andre sogne i Vestjylland.

I Middelalderen var det en regel, at der ved hver sognekirke var en sognepræst og en sognedegn. Den ordning var dog på ingen måde almindelig, for før Reformationen var mange af de nuværende sognekirker kun en slags kapeller, hvor en munk fra det nærliggende kloster holdt messe, og degnetjenesten besørgedes af et af de unge mennesker, som i klostret blev oplært til gejstlige. Indtægten af degnekaldet hjalp da til at betale for skolens disciple.

Efter Reformationen måtte disciplene hjælpes på anden måde. Derfor bestemte kirkeordinansen, at »Landsogne, som ligger noget nær Købstæderne, skulle tage sig Sognedegne af Skolerne og lade dem få den vanlige Rente for en Hjælp at studere med«. Disse degnekalds indtægter blev således en slags stipendier for disciplene og indgik ikke i skolens almindelige kasse. Således opstod betegnelsen »Løbedegne«.

Denne ordning blev en mægtig fordel for latinskolerne, og der er ingen tvivl om, at latinskolen i Varde har sendt mange af sine disciple til Bryndum, hvor de foruden at skulle overhøre børnene i religion (Katekismen) også skulle forestå sang og bøn i kirken, rengøring og klokkeringning.

Disse løbedegne var ikke særlig populære i sognene. Ofte passede de ikke deres arbejde, mange var drikfældige og dovne, og der indløb mange klager fra sognets befolkning, som langt foretrak »Sædegnen« i stedet. Han havde sæde i sognet, og man havde langt større nytte af ham, hvis præsten så

bare havde valgt den rigtige, hvilket ikke altid var tilfældet. Især undervisningen af børnene var ofte for dårlig, da kun få af disse degne havde nogen egentlig undervisningserfaring eller -evne.

Lønnen var heller ikke noget at råbe hurra for: »Indkomsterne var så ringe, at de næppe strakte til føde og klæder«. Fra Bryndum berettedes det, at degnen med hustru og børn måtte »fast sidde og crepere«.

I 1721 oprettede Frederik IV 240 Rytterskoler på kron- og ryttergodserne. Dette var et initiativ, som kom til at smitte af på den forordning, som sønnen, Christian VI, lod udsende i 1739, og som var landets første egentlige skolelov.

1739-LOVEN

Denne »Skoleforordning af 23. januar 1739« fastsætter:

1) At der skal oprettes skoler overalt.
2) At der er undervisningspligt for alle over 6 år.
3) At alle degne skal holde skole.
4) At der skal bygges skoler med degnebolig.
5) At der skal undervises året rundt.

Det sidste var svært især for landsognene i Vestjylland.

Provst Svitzer i Varde skrev allerede i 1735: »Den nye lov kan ikke gennemføres i Vestjylland som andre steder i landet, fordi børnene på grund af sognenes store udstrækning ville få for lang skolevej, og fordi de forår, sommer og efterår ikke kan undværes til arbejde hjemme i marken. I mange sogne er forældrene i lang tid på havet, og børnene må passe huset. En regelmæssig skolegang ville derfor blive til mere besværing end nytte«.

I Bryndum var man ligesom i det øvrige Vestjylland lidt træge med at komme i gang med skolebyggeriet. Det skyldtes vel især, at det var kirkeejerne, der skulle forestå opførelse af degnebolig og skolestue. Kirken i Bryndum var privatejet; den har bl.a. tilhørt ejerne af Sønderris i Guldager og forretningsfolk i Varde. Først i 1875 blev den solgt til et konsortium på 33 mænd fra Bryndum sogn. Derfor blev ingen beslutning truffet før i 1749, da det blev bestemt at bygge en hovedskole i Bryndum, hvor degnen skulle bo og undervise, og en biskole i Gjesing.

Der var to slags lærere. For det første var der de eksisterende degne, der også var kirkens tjenere. En sådan havde man i Bryndum. For det andet var der »Skoleholdere«. Disse kunne være faste for vinteren eller være omgangslærere. Det sidste må have været tilfældet i Gjesing, hvor der fra begyndelsen kun skulle undervises i fire måneder om vinteren.

Degnene var studenter, mens det eneste krav til skoleholderen var, at de kunne læse og var velbevandrede i Katekismen.

Dette har nok bevirket, at undervisningen i Gjesing, hvor man ingen skolebygning havde, ofte blev foretaget af forældrene, fordi der blev holdt skole rundt på gårdene.

DEN FØRSTE SKOLE I BRYNDUM

Den skole, der blev bygget i Bryndum, har givetvis ligget, hvor den gamle skole ligger i dag, altså på hjørnet, hvor Præstevangen og Bryndumvej mødes. Måske har den været placeret lidt foran de nuværende bygninger.

Hvis byggeriet har fulgt loven, har det set ud som følger: »Otte-ti Fag af god Bondebygning, dog med større Loftshøjde end i almindelige Bønderhuse,

med Stolper og Fodstykker af Eg, det øvrige Tømmer af Fyr, klinede Vægge og Halmtag. Der skulle være Stald for to Køer og nogle Får og Rum til Foder. Skolestuen skal være så stor, at alle til Skolen hørende Børn bekvemt kan rummes i den, og ved et lavt Skillerum eller Tralværk delt i en Afdeling for Piger og en for Drenge. Ved hvert Skolehus skulle være Brønd og Kaalhave«.

Da en del af degnens løn var udbyttet af 2 køer, får og kålhave, skulle til skolen høre et græsningsareal.

På et gammelt matrikelkort over Bryndum kan man finde dette ca. tre tdr. land store areal med bygning som matrikel 2, lidt syd for Dammen. Dvs. at villaerne, der i dag ligger langs Præstevangen, ligger på den gamle skolemark.

Skolen betjente også børnene fra Forum, Forumlund, Fuglbæk og Astrup.

Hvordan skolegangen er foregået, kendes kun lidt. Biskoppen og præsten visiterede med mellemrum skolen for at høre, om eleverne kunne det, de skulle, det vil primært sige Katekismen.

Fra et par af disse besøg i Bryndum har vi en kilde. Fra 1746-76 var Albert Hieronimussen Klagenberg præst i Bryndum. Ved biskoppens visitats i 1750 »prædikere præsten skikkeligt om Guds i Kristus åbenbarede naade«. »Ungdommen svarede kun maadeligt«. Årsagen »var formodentlig, at der ikke i sognet er holdt ordentlig skole, som ske burde, på grund af adskillige vanskeligheder, som dog nu håbes at være til ende, så sognepræsten har med des større nidkærhed lovet at drive på med ungdommens undervisning«.

De vanskeligheder, der hentydes til, er formentlig den sene start på skolebyggeriet, der først kom i gang i 1749.

I 1755 stod der, »at dette var bragt i orden. Sognepræsten prædikede skikkeligt om Guds svare domme over naadens foragtere. Ungdommen svarede maadeligt, men degnen, stud. Thomas Høberg, berettedes at være god og hans skolehold upåklageligt«.

I 1762 »forestillede sognepræsten af evangeliet ret skikkelig Guds barmhjertighed. Degnen, Thomas Høberg, var 85 år og forestod skolen med eksemplarisk flid. Intet blev klaget, ej heller over meninghederne«.

Herudfra kan man altså læse, at den degn, der virkede i Bryndum, da den første skole blev opført, var Thomas Høberg. Om ham skriver Oluf Nielsen i 1860: »Han var teologisk kandidat og var nær blevet præst i Starup, men han kunne ikke få kongelig bevilling. Siden blev han hører ved Varde skole og deltog i de optøjer, hvori rektor Kragelund gjorde sig skyldig, og hvorfor denne blev afsat. Han er dog vedbleven at være hører, og er uden tvivl først i 1731 bleven degn her (Bryndum). Han levede endnu i denne stilling i 1762 og var da 85 år gammel. Sagnet fortæller, at han var lærdere end præsten«.

Som det ses ud fra dette, kan man datere skolen i Bryndum så langt tilbage som til 1749.

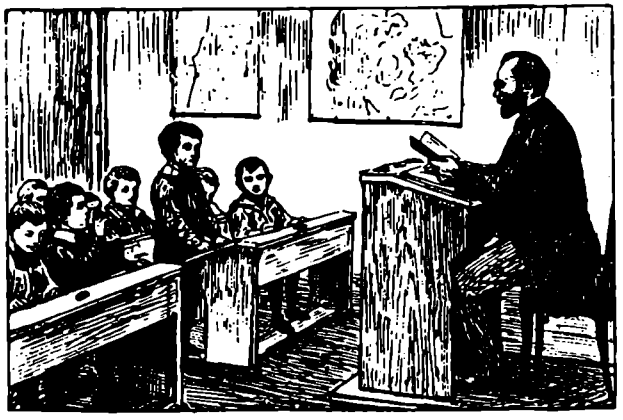

MELLEM 2 SKOLELOVE

1739-skoleloven havde sat noget i gang, men efter manges mening slet ikke nok.

Tilsynet med skolerne ændredes ikke. Her var det stadigvæk kirken, der havde det store ord at skulle have sagt. Man betragtede endnu skolen som holdningsdannende med udgangspunkt i statskirkens og kongemagtens fælles interesse. Den skulle ikke tjene til bevægelse i samfundet, hverken for at forbedre den enkeltes position eller en gruppes frigørelse.

Men oplysningstidens store foregangsmænd inden for skoleområdet med brødrene Reventlow i spidsen indså snart, at brugernes interesser også måtte varetages.

1814-LOVEN

Der blev nedsat en »Kommission til de danske Skolers bedre Indretning« den 22. maj 1789. I årene frem til 1814, blev udformet en ny skolelov, som skulle kaste skygger langt op mod vor egen tid, selvom den i sit endelige udseende ikke blev så omfattende, som kommissionen oprindeligt havde tænkt sig.

Her skal kun nævnes nogle enkelte hovedpunkter fra den:

1) Indførelse af undervisningspligt fra det syvende år til konfirmationsalderen, med helårsundervisning.
2) Alle børn måtte højst have en halv mil til skole.
3) Seminarieuddannede lærere havde fortrinsret til stillinger; seminariebyggeri skulle startes.
4) Fagene idræt og håndarbejde blev indført.
5) Der blev oprettet *skolekommissioner* bestående af præsten, samtlige skolepatroner i sognet, samt en eller to skoleforstandere.
6) Degneembederne blev nedlagt til fordel for »skolevæsenet«, og fremtidig hedder det ikke længere »degn« eller »skoleholder« men »skolelærer«.

Den nye lov fik stor betydning for Bryndum sogn. At alle børn kun måtte have en halv mil til skole førte til, at man, omend lidt modstræbende, blev nødt til at bygge endnu to skoler. De blev opført i 1832 i Forum og i Gjesing.

Gjesing skole lå en snes meter nordligere end det vi kender som Gjesing gamle skole. Denne blev bygget i 1886 og lå indtil nedrivningen fornylig lidt til venstre for det nuværende Gjesingcenter. Vi har fra Karl Hansen en beskrivelse af, hvordan den første skole fra 1832 så ud:

»Det var et hus på fem fag, hvoraf skolestuen optog de tre, og de to var overladt til en gammel kone, som fik fribolig mod at fyre i bilæggerovnen. Hun tog sig også moderlig af børnene, tørrede deres strømper, lagde rent halm i træskoene og forbandt småsår. Et par år efter jeg kom i skole, blev der bygget et fag og anskaffet endnu en bilægger, der dog ikke var så interessant, som den gamle med Christian den Femtes navnetræk og med billede af Rebekka ved brønden«.

Karl Hansen, der er født i 1850, må have gået i skole fra sidst i halvtredserne til begyndelsen af tredserne. Det var en periode med store bryderier m.h.t. gennemførelsen af 1814-forordningerne. Det kneb med at få anskaffet skolerekvisitter og undervisningsmaterialer, og skolebygningerne var ofte i dårlig stand. Gymnastikundervisningen fandtes kun af navn ikke af gavn.

Endelig kneb det gevaldig med at få børnene i skole, især om sommeren. Hvor der var en striks provst, blev der mulkteret for skoleforsømmelser, d.v.s. at forældrene blev pålagt bøder, hvis de ikke sendte deres børn i skole.

VESTJYSK ORDNING

Ved Bryndum skolevæsen blev ført undervisning efter en såkaldt »Vestjysk ordning«. Eleverne havde heldagsundervisning med fem-seks timer hele vinteren fra ca. 1. november frem til forårseksamen i begyndelsen af april. Om sommeren var skolegangen indskrænket til ca. en halv dag om ugen, men det blev senere udvidet.

Vinterundervisningen i Gjesing og Forum blev forestået af vinterlærere, hvorimod skolelæreren fra Bryndum stod for sommerundervisningen.

LÆRERE

Netop på Karl Hansens tid blev ansat en førstelærer, som kom til at præge skolen i Bryndum meget. Det var Christen Christensen Yderik. Han blev demitteret fra seminariet i Lyngby i 1843. Frem til 1886 var han undervisningens førstemand i Bryndum sogn. Han var en ypperlig pædagog og et fint menneske, der forstod at få alle børnene fra gårdene i sognet til at glæde sig til den undervisning, som de fik i skolen.

Yderik oprettede sognets første bibliotek, en sognebogsamling, hvor kirkegængere hver søndag efter gudstjenesten formedelst 65 øre årligt kunne låne tre bøger: en gudelig, en landøkonomisk og en af skønlitteratur. På den måde og gennem hyppige besøg på gårdene opretholdt Yderik en tæt forbindelse med sognets beboere.

C. C. Yderik ligger begravet på Bryndum kirkegård lige ved siden af højen.

Kort tid før Yderik kom til Bryndum blev bygget en helt ny skole, som lå længere tilbage. Bygningen, der var ganske enkel og bestod af skolestue plus bolig for læreren, kan stadig ses. Det samme gælder den bygning, der blev opført i 1893 i vinkel med den gamle. Bygningernes nuværende ejer har restaureret især den gamle del fra 1852, så den gamle skole i dag indgår nydeligt i bymiljøet i Bryndum lige syd for Dammen.

Denne skole dannede rammen om al undervisning frem til 1960, da den nye centralskole blev bygget, og faktisk har kun fire skoleledere virket ved skolen:

C. C. Yderik	1859-1886
N. P. Jepsen	1886-1898
Valdemar E. Nielsen	1898-1938
Axel Hansen	1938-1960

Valdemar Nielsen var i øvrigt en bror til komponisten Carl Nielsen, og denne lod Valdemar Nielsen afprøve sine danske sange på eleverne på Bryndum skole inden offentliggørelsen.

Alle disse lærere har gennem lange virkeperioder været med til at præge undervisnings- og kulturmiljøet i Bryndum, hvad mange ældre medborgere sikkert kan huske en del om.

Lærerne havde deres gerning i en vanskelig tid. Som sagt kneb det meget med at få 1814-forordningen til at fungere. Mange af de klager, der blev rettet mod den, burde i stedet have været vendt mod den slaphed, hvormed forordningerne blev sat i værk. Under andre forhold kunne der med disse love have været udrettet langt mere. Det viste sig da også senere, at hvor der var interesse for skolen og vilje til at bringe ofre for den, gav den gamle lov grundlag for en god skole.

1856 LOVEN

Enevældens ophævelse gav mulighed for en reformlovgivning, som gik hen mod en større decentralisering. Dette gjaldt også for skoleområdet.

Skoleloven fra 1856 faldt i 4 dele:

1) Skolestørrelser, lokaler og lærerboliger.
2) Oprettelse af skolefond og skoleråd.
3) Lærerkaldelse.
4) Lærerlønninger og pension.

Fælles for hele lovgivningen var, at man nu lyttede til, hvad skolefolk rundt om i landet havde at sige, og dette befordrede også en større lyst hos disse til at ytre sig.

Styrelsen af skolen lå nu ikke kun hos kirken, men overgik i højere grad til fag- og lægfolk med interesse for undervisning og det lokale styre. Et tegn på decentralisering var også loven om friskoler.

Der blev i Bryndum sogn oprettet et par højskoler, men ingen friskoler. Alligevel var sognets beboere meget præget af Grundtvigs og Kolds tanker, som dannede grundlag for friskolerne. Det kan ikke undgå at have haft indflydelse på undervisningsforholdene i sognet. Tænk bare på Grundtvigs opgør med den gamle almueskole:

»At skolegangen, som den hidtil drives, ingenlunde tjener til at vække, nære, styrke og glæde det egentlige menneskeliv, men snarere til at forhindre, forkue og fortære det, følger med nødvendighed af det sande ordsprog at »Bogstaven ihjelslår«; thi hele vor skolegang drejer sig jo hartad udelukkende om Bogstaver. Skal der rådes bod på uvæsenet, så menneskelivet både i sin folkelige og i sin grundmenneskelige eller kristelige skikkelse kan næres og udvikles hos børnene, da må den rette skolemesterleg både drives med og dreje sig om ordet, som det lever i folkemunde«.

Da kirkerne dog stadig havde stor indflydelse, blev det også to præster, som fik indflydelse på, at disse tanker vandt gehør i Bryndum.

E. C. Assens var præst fra 1879-1899, og under ham blev der oprettet folkehøjskole i Bryndum, hvor mange unge deltog; men især provst H. P. Hansen (1900-1909) blev banebrydende for Grundtvigs og Kolds skoletanker. Han var selv oprindelig seminarieuddannet og kom fra Fyn, hvor Kold jo næsten var enevældig. Han udførte et vældigt arbejde for skolen ikke kun i Bryndum, men for hele det opvoksende skolevæsen i den nye by – Esbjerg.

1900-TALLET

Karakteristisk for det danske samfund gennem de sidste 100 år er de enorme forandringer, som det har fælles med det meste af verden, hvor den tekniske udvikling er slået stærkere igennem. Samfun-

det er blevet omdannet fra et landbrugssamfund til et industrielt med dybe ændringer på alle områder – økonomisk, socialt, politisk og kulturelt, – og dermed også på uddannelsesområdet.

STYRELSESLOVENE

Årstallene 1933, 1949 og 1970 er milepæle for demokratiseringen af skolestyrelsen med indflydelse til forældrene.

1933: 1) Det gejstlige tilsyn afskaffes.
2) Skolekommission udpeges af kommunalbestyrelsen.
3) Mulighed for at vælge forældreråd ved skolerne.
4) Oprettelse af amtsskoledirektioner i stedet for provstedirektioner.
5) Der ansattes amtsskolekonsulenter.

1949: 1) Forældrene får ved særlige regler indflydelse på valget af en del af medlemmerne til skolekommissionen.
2) Tilladelse til oprettelse af skolenævn.
3) Den beskikkede provst forsvinder ud af amtsskoledirektionen.

1970: 1) Skolenævn bliver obligatoriske.
2) Nævn vælger medlem til skolekommission.
3) Oprettelse af fritidskommission.

Udviklingen med hensyn til styrelsen af undervisningssektoren i Bryndum sogn har naturligvis fulgt de givne regler og kan følges gennem de kommissions- og nævnsprotokoller, der foreligger fra sognet. På Byhistorisk arkiv findes skolekommissionsprotokoller fra Bryndum sogn helt tilbage fra 1814.

I skolens besiddelse er protokoller fra kommissionen helt tilbage fra 1942. Her kan man på nærmeste hold følge den merindflydelse, forældrene har fået gennem tiden.

SKOLELOVENE

Årstallene 1903, 1937, 1958 og 1975 er tilsvarende milepæle for lovgivningen omkring folkeskolens struktur frem mod den udelte skole.

1903-skoleloven gjorde det muligt at oprette mellem- og realskoler ved købstadsordnede skoler. Hermed forsøgte man at imødekomme erhvervenes stigende pres for at få elever med mellem- eller realeksamen. Dette medførte et mægtigt pres på disse skoler, hvilket tydeligt kunne mærkes på landsbyskolerne, som kun dækkede de første 7 år. Det var vel også et spørgsmål om social anseelse at få sit barn i eksamensskolen. Udvandringen blev mere og mere markant.

Man forsøgte ved hjælp af 1937-loven at dæmme op for denne tendens, ved at man i byerne indførte den eksamensfrie, praktiske mellemskole og i landsbyerne flere fag og øget timetal for at gøre skolen mere tiltrækkende.

Presset på eksamensskolen blev ikke mindre, og efterhånden blev landsbyskolen og den frie mellemskole betragtet som en sekundær skole.

I det 20. århundrede er det blevet en langsommelig proces at lave nye skole-love. Dette og Den anden Verdenskrig betød, at man ikke ændrede skoleloven før i 1958, da skolen fik en helt ny struktur. Mellemskolen blev afskaffet, og der indførtes en tre-årig realafdeling og frivillige 8., 9. og 10. klasser. Et skridt i retning af den udelte skole blev taget med gennemførelsen af muligheden for udelte 6. og 7. klasser. Pædagogisk blev loven fulgt op af et læseplansarbejde, der resulterede i den berømmelige »Blå betænkning«. Denne var op gennem 60-erne kilden til fornyelse og inspiration af undervisningen.

Den næste store lov kom i 1975. Det er den, vi lever under i dag. Loven ændrede endnu engang

folkeskolens struktur, så den kom et skridt nærmere den udelte skole. Kun i enkelte fag blev en deling fastholdt, men selv i disse fag kan der i 8. og 9. klasse tillades undladelse af kursusdeling.

Tendensen er i dag, at skolerne i udvidet grad benytter sig af forsøgsparagraffen til at kunne søge om ikke-kursusdeling også for 10. klasse.

Loven er stærkt decentralistisk i holdningen, idet betydelige dele af undervisningens indhold nu er overladt til lokale initiativer og afgørelser.

AFSLUTNING

I Forum blev den gamle skole i 1866 ombygget og i 1898 »flyttet« over på den anden side af vejen. I 1951 blev de nuværende bygninger bygget. Gjesing blev forsynet med en ny skole i 1886. I 1964 blev der bygget en helt ny købstadsordnet skole på Spangsbjerg Mølles jord. Siden, i 1973 og 1977, er blevet bygget endnu to skoler i området, Vestervangskolen og Blåbjerggårdskolen.

For Bryndum Skole skulle tiden blive fuld af bryderier i forbindelse med tilblivelsen og udbygningen af den nye centralskole i Tarp.

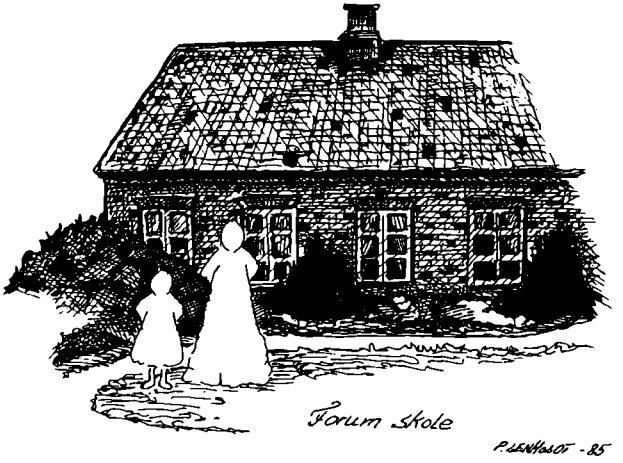

Denne historiske gennemgang af sognets og skolens historie er tænkt som en baggrundsskildring, der skulle hjælpe med til at forstå, hvorfor Bryndum skole ikke bare fylder 25 år, men at skole og skolevæsenet egentlig er betydeligt ældre.

Gennemgangen danner også baggrund for de personlige skildringer, som i det følgende er med til at danne et billede af den skole, vi allesammen kender.

Lærerpersonalet i 1960.

BRØNDUM SKOLE

Af provst Kay Schmidt

En syvårig skole med de 3-4 ældste årgange samlet i een klasse, skolegang ½ dag om ugen i sommerhalvåret 1. maj til 31. oktober, til gengæld fuldt timetal alle ugens 6 hverdage om vinteren, således var de 5 skoler i Brøndum-V. Nebel sogne (og kommune), hvor jeg i februar 1938 blev indsat som sognepræst.

Dette var den såkaldte vestjyske skoleordning, der stort set var ukendt i det øvrige land, men som her var baseret på den opfattelse, at det praktiske arbejde var et lige så nødvendigt led i børnenes oplæring og uddannelse som det mere bogligt prægede.

Forudsætningen for denne skoleform var naturligvis, at langt den overvejende del af eleverne var børn fra landbohjem, der dels havde brug for deres arbejdskraft, dels anså det praktiske arbejde for en nødvendig oplæring med fremtiden for øje.

For at de store elever i vinterhalvåret kunne få den maksimale undervisning, ansatte man undertiden en såkaldt vinterlærer, der altså kun var sikret ansættelse for et halvt år ad gangen, måske ikke særligt rart for disse lærere – og dog var der til tider

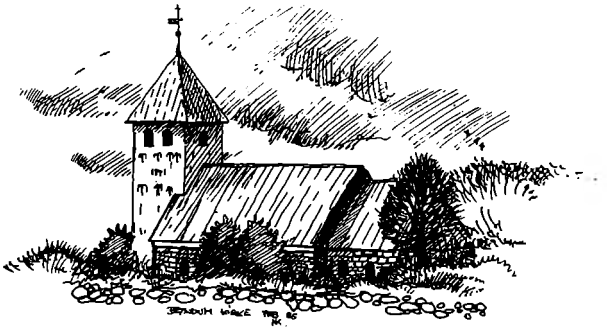

Brøndum gl. skole.

et endog meget stort antal ansøgere til disse stillinger – men for skolen som helhed havde det den fordel, at de, der måske i virkeligheden ikke egnede sig til at undervise børn, blev skilt fra i den hårde konkurrence.

Kun een af kommunernes fem skoler, Gesing skole, var allerede på dette tidspunkt gået over til i sommerhalvåret at lade de store børn gå i skole 3 halve dage om ugen, fordi der efterhånden var mange, der ikke var fra landbohjem, og derfor ville spilde for megen tid uden at lære ret meget, men de øvrige fire skoler opretholdt stadig den vestjyske skoleordning efter dens oprindelige mening.

I alle skolerne fulgtes arbejdet med stor interesse af forældrene, hvilket bl.a. viste sig ved de årlige såkaldte eksamener, hvor ikke blot skolekommissionen var til stede, men også et stort antal af elevernes forældre. Eksamen kaldtes det, men det var nok lige så meget læreren, der var »til eksamen«, som det var børnene, der da også almindeligvis tog det hele roligt og afslappet, og som nærmest betragtede det som en festdag.

Gesing gamle skole beliggende ved Gl. Vardevej ca. der, hvor Gjesing-centret er i dag.

Og festligt var det, også for skolekommissionen, der ikke blot havde mange fornøjelige oplevelser med kvikke børn, og som benyttede den givne lejlighed til at drage sammenligning eller iagttage forskelle i de enkelte læreres måde at gribe tingene an på, men som også blev beværtet på det bedste af førstelæreren og hans kone med en god middag mellem de stores eksamen om formiddagen og de mindres om eftermiddagen, for så at slutte den unægtelig lidt lange dag med en hyggelig kop kaffe måske hos lærerinden (som det jo dengang hed!).

Var middagspausen tiltrængt, må det nok indrømmes, at den også kunne have sine »ulemper«, der kunne give sig udslag i, at en eller flere af kommissionens medlemmer kom til at nikke lidt med hovedet, hvis oplæsningen af de små elever gik lidt trægt med lidt lange pauser mellem de svære og vanskelige ord.

Forældrenes interesse for deres skole blev ikke mindre af, at der var et så nært forhold mellem hjem og skole, fordi lærerne boede midt blandt skoledistriktets beboere og var kendt med og af alle. Denne interesse gav sig også udslag i de mange forslag og planer for den fremtidige ordning af skolevæsenet i kommunen, som gennem årene udtænktes og udarbejdedes; om to eller flere skoler skulle slås sammen, om der skulle bygges nye skoler, og i så fald hvor mange, og hvor, og da kunne bølgerne undertiden gå højt, og meningerne brydes.

Problemet for Brøndum sogns vedkommende var dels de tre skoledistrikter, der hver holdt på sit, dels sognets langstrakte form, der gik helt fra Forumlund i nord til Spangsbjerg i syd. Da kravet om sløjd- og skolekøkkenundervisning fremkom, var man hurtigt klar over, at det i hvert fald i de første mange år ville være uoverkommeligt og urimeligt dyrt at indrette dette ved hver eneste skole, og da alderdomshjemmet i Tarp blev bygget ved den tid, blev der i kælderen forberedt et lokale, der var tiltænkt til skolekøkken for samtlige tre skoler, hvad det dog aldrig blev udstyret, endsige taget i brug til!

Men bygges skulle der, og med undtagelse af Gesing skole var skolebygningerne også meget dårlige og forsømte, bl.a. fordi man var usikker m.h.t. deres fremtid. Efter krigen blev der da bygget en ny, hårdt tiltrængt skole i Forum, altså på et tidspunkt da man endnu troede at kunne opretholde de små lokale skoler, og som sådan fungerede skolen i Forum da også udmærket med dygtige lærerkræfter, indtil den, som så mange andre, faldt for den uundgåelige, men vel ikke ubetinget heldige centralisering, der for hen over landet.

Nu vel, senere byggedes der centralskole i Tarp, og på det tidspunkt regnede man med, at man her kunne samle kommunens hele skolevæsen og måske også på den måde få en slags samling på et sogn, der havde tre skoler, tre skoledistrikter og tre forsamlingshuse, og som hver for sig arbejdede for at bevare mest muligt for sig selv, et problem, der

altid havde vanskeliggjort et fælles arbejde for sognets beboere. Men tiden red hastigt, og udflytningen fra Esbjerg til Gesing tog stadig større og større fart, så beboertallet voksede næsten uge for uge, og Gesing måtte ikke alene beholde sin egen skole, men endda efterhånden bygge flere.

Det var utvivlsomt nødvendigt med en afgørende ændring af folkeskolens form og fagområde, og »den vestjyske skoleordning« måtte vige for tidens krav. Men i sin oprindelige form og under de givne forhold var det imponerende, hvad der præsteredes i den gamle skole, og de resultater der kom ud deraf. Reglen var, at børnene var vel oplært i de grundlæggende fag, så de både kunne læse og skrive og regne, når de efter de 7 års skolegang forlod skolen, således at der var lagt en grund, som der kunne bygges videre på, når dette krævedes eller ønskedes.

Dygtige lærere fordredes, når man i een klasse samtidig skulle undervise børn på forskellige alderstrin; ualmindeligt var det ikke, at der i ældste klasse var 4 årgange samlet, der alle i timens løb skulle holdes beskæftigede eller modtage undervisning, og at dette kunne lade sig gøre, vidner om

1958. Alle elever på Brøndum gl. skole sammen med førstelærer Axel Hansen og hans kone til venstre. Til højre lærerinde Ane-Marie Krüger.

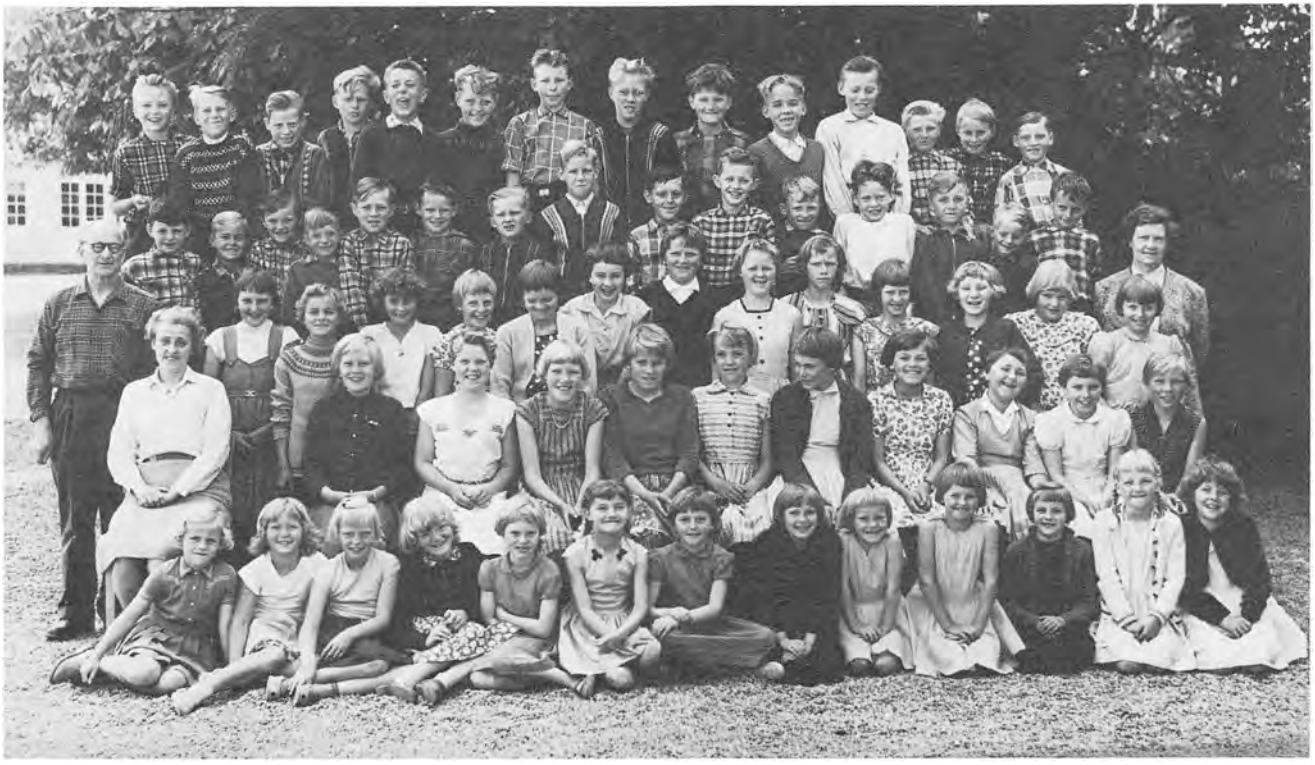

lærere, der kunne deres kram og levede op til deres ansvar. Var rammerne ofte gamle og utidssvarende, blev der dog indenfor disse gjort et trofast stykke arbejde, ja, ikke bare det også et arbejde, der kunne inspirere ud over dagen og vejen.

Uden at forklejne nogen, og fordi dette jo også først og fremmest skulle dreje sig om Brøndum skole, vil det være naturligt at nævne førstelærer Axel Hansen ved denne skole. Han var ikke blot en dygtig lærer, hvad de årlige eksamener tydeligt vidnede om, han var også en interessant kunstmaler, billedskærer og keramiker, hvis syn på kunst og på børns naturlige skaberevner gav resultater, enten det så var i form af fremragende tegninger (illustrationer) til børnenes fristile, eller i de figurer, de formede i ler, resultater, som var noget særligt for Brøndum skole, og som vel også medvirkede til, at sognerådet bevilgede en ombygning af skolens gamle hestestald til egentlig sløjdlokale, senere udvidet med en brændingsovn til keramik.

Længe før formning var blevet almindelig, præsterede ganske almindelige børn fra landet, så fine arbejder, at disse sammen med nogle tilsvarende fra en enkelt skole i Esbjerg blev sendt på udstilling i England, først for 3 måneder, men stadig forlænget, så vidt jeg ved, helt op til 9 måneder.

Axel Hansen forstod at bibringe børnene mod og tillid til egne evner og lod dem, uden direkte indgreb, arbejde selvstændigt med det, de i tankerne havde tænkt sig at fremstille, enten det så var en stil, der skulle illustreres eller en klump ler, der skulle formes. Når andre ville forklare Brøndumbørnenes kunstneriske præstationer med, at Axel Hansen selv var kunstner, svarede han: »Nej, men jeg lader børnene tegne, male og modellere, som de har lyst og evner til, og støtter dem kun i dette: at ville og at blive ved«.

Trods kritik fra visse sider – der var dem, der mente, at børnene hellere skulle lære at bruge hammer, høvl og sav – var lærer Hansen på flere måder en foregangsmand, forud for sin tid, beklageligt kun, at man ikke tog hensyn til en af ham udarbejdet skitse til skolebyggeriet i Tarp, der trods utvivlsom god vilje nok kunne have været udformet noget mere fremsynet, så visse ulemper fra begyndelsen kunne være undgået.

Men også her gælder det, der gjaldt i de gamle, ofte ringe bygninger, at det afgørende er ikke skallen, men indholdet, det arbejde, der gøres i det daglige, og med hensyn til kernen ønskes fortsat: LYKKE TIL!

TIDEN FØR CENTRALSKOLEN

Af fhv. sognerådsmedlemmer Frode Gregersen og Berthel Rahbek

Under krigen startede en diskussion i Bryndum sogneråd om bygning af en ny skole i sognet. Herom fortæller Frode Gregersen, medlem af sognerådet fra 1946 til 1969.

Forum og Bryndum ville gerne bygge en skole sammen, men dette strandede på uenighed om placeringen. Bryndum ønskede, at den skulle ligge i Bryndum, gerne på marken bag ved købmanden, hvilket Forum ikke kunne gå med til. Resultatet blev en ny skole i Forum i 1951.

Dette gav ikke en endelig løsning af manglen på skolebygninger, men da der samtidig var en ny skolelov under udvikling i Rigsdagen, foretrak man at afvente vedtagelsen af loven. Denne kom i 1958, og nu skulle man finde en løsning i sognet, da loven pålagde kommunerne at have en overbygning, d.v.s. realafdeling, eller i det mindste at betale for børnenes skolegang i en anden kommune.

Børnene fra Tarp havde siden udflytningen gået på Gjesing skole. Nu overvejede man at samle børnene fra Tarp og Bryndum på en skole. Jorden blev købt af Eske Horsbøl og lå syd for Bryndum kirke og forsamlingshus, altså ad vejen til Tarp.

Men nu viste også Gjesing interesse for placeringen. De ønskede skolen placeret i Tarp, hvilket Bryndum gik med til på denne måde: »Ja, det er så i orden, hvis det bliver på denne side af Tarp, og så skal skolen hedde Bryndum skole«.

Forum skole bygget i 1951.

Derfor ligger skolen i dag på den yderste matrikel i Gjesing.

Denne løsning gav dog en meget lang skolevej for børnene fra den yderste ende af sognet, men som en gårdmand fra Bryndum bemærkede: »Den tid de bruger til at køre rundt om købmandens rundkørsel, kan de sagtens nå at køre til Tarp i«. Så var den protest afvist.

Den samling af Bryndum sogns skolevæsen, man havde glædet sig til, kom kun til at vare kort. Ingen kunne dengang forudse den eksplosion i boligbyggeriet, der begyndte i Gjesing i slutningen af 50'erne. Allerede kort efter indvielsen af Bryndum skole måtte sognerådet derfor tage stilling til bygning af en ny skole i Gjesing. I dag ligger der 3 skoler i det gamle Gjesing skoledistrikt. Gjesing skole fra 1964, Vestervangskolen fra 1973 og endelig Blåbjerggårdskolen fra 1977.

Da børnetallet således pludselig reduceredes på Bryndum skole, kom Forum skoles eksistens i fare. Man enedes dog om at bevare de første 5 årgange i Forum. Denne ordning fik imidlertid en brat ende med førstelærer Arne Kristensens pludselige død i 1969. Forum skole blev derefter nedlagt og bruges i dag af lokal-befolkningen til forskellige sportslige aktiviteter og selskabelige arrangementer.

Berthel Rahbek, medlem af sognerådet fra 1958 til 1962, fortæller videre:

Men afgørelsen om Bryndum skoles placering var kun en begyndelse. Jeg var nyvalgt i sognerådet

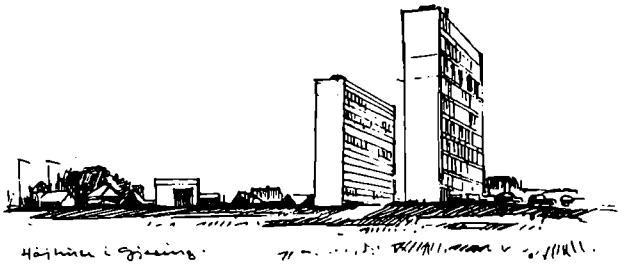

og den eneste af medlemmerne, der havde skolesøgende børn. Så det var naturligt, at jeg blev valgt som sognerådets medlem af skolekommissionen og fik derved et ben i hver lejr. Og nu væltede problemerne bogstavelig talt ind over os. Nok var det bestemt hvor skolen skulle ligge, men skulle den udbygges med realklasse og skulle den gøres købstadsordnet med skoleinspektør?

I skolekommissionen kunne vi godt blive enige om at anbefale begge dele, selv om et par medlemmer var lidt bekymrede for, om nu også realeksamensbeviset fik lige så stor værdi, som når den blev taget inde i store skoler i byerne.

I sognerådet, som havde den endelige afgørelse, var der fra nogles side lidt tilbageholdenhed, man var lidt usikre på, om springet ikke var for stort at tage på en gang. Men vi kunne blive enige om, at den nye skole skulle være fremadrettet, så selv de forsigtige gik med og tog tigerspringet.

Der kom i øvrigt et samarbejde med Alslev-Hostrup kommune om realskolen, så denne var sikret en god start lige fra begyndelsen.

Men nu kom skolekommissionen på arbejde, der skulle skaffes lærere, og der skulle vælges skoleinspektør. Det kunne Hans Mortensen bedst have fortalt om, han var formand. Men han døde desværre alt for tidligt.

Jeg vil nu fortælle lidt om vort arbejde med at vælge inspektør og lærere.

Som ansøgere til skoleinspektør meldte sig et stort antal, omkring 20 velkvalificerede mænd, ingen kvinder. Jeg tror, at netop det store antal gjorde det svært for os at vælge. Vi måtte have mange møder, før det lykkedes at nå frem til en indstilling.

Først sorterede vi ca. ⅔-dele fra, så vi kun havde 6-7 tilbage, det gik så nogenlunde nemt, men så begyndte det at knibe. Ingen tvivl om at medlemmerne hver især ønskede den bedste som inspektør, men det viste sig også, at vi alle var forskellige i sagen. Vi skulle indstille tre sideordnede kandidater til undervisningsministeren, og det lykkedes da også omsider at få tre udtaget. Men hvis vi ønskede en bestemt af de indstillede, skulle vi meddele ministeren, om der var enstemmighed om en. I så fald ville ministeren tage vidtgående hensyn til vore ønsker. Ja selv om der kun var næsten enighed, var der en mulighed for at ministeren ville efterkomme flertallets ønsker.

Da vi først havde fået de tre kandidater på listen, blev vi hurtigt enige om at pege på Børge Nielsen som den, vi ønskede. Der var kun et medlem, som ikke ønskede at være med i indstillingen. Det blev da også Børge Nielsen, som ministeren udnævnte.

Og jeg tror roligt, jeg kan sige, at vi fik en dygtig og dynamisk inspektør, som bør have en stor del af æren for, at det er gået godt for Bryndum skole, og at skolen er det, den er i dag.

Selvfølgelig har skiftende skolekommissioner og sogneråd medvirket, og efter sammenlægning med Esbjerg også byrådet. Nævnes bør også den store stab af dygtige lærere, der har virket ved Bryndum skole gennem årene, de har også deres del af æren for det gode resultat.

DET BEGYNDTE –

Af skoleinspektør Henning Nielsen, Lunde

I en af vore højskolesange står der: »Her rejses en skole«. Vor tid ville vel tro mod det stereotype sige: Vi starter en skole op.

Men det begyndte altså for 25 år siden med, at telefonen ringede og Børge Nielsen meddelte, at vi skulle i gang med arbejdet. Jeg tror, det var den 1. august. Den dag begynder nemlig skoleåret, og lærerne har pligter – også i ferierne.

Så mødtes vi, en broget skare: ældre, midaldrende og ganske unge. Uden for lærerværelset arbejdede endnu håndværkerne; de bliver altid færdige i sidste øjeblik – hvis de altså bliver færdige. Hvis de bliver færdige til tiden, har en ældre mester sagt, er de for ringe. Så har de for lidt arbejde. Støj fra håndværkerne var altså en del af ouverturen.

Og så gik vi i gang. Skemalægning – åh jo. Det kendte vi faktisk ikke noget til. I den gamle landsbyskole begyndte skoledagen på samme klokkeslet hver dag. Det måtte så alt andet indrette sig efter. Enkelt og ligetil. Gad vide, om ikke det er dette princip, der spøger bag heldagsskoletanken. Der er intet nyt under solen.

Særlig godt blev vort arbejde vel ikke, men når jeg sammenligner med nutidige skemaer, ved jeg såmænd ikke, om vi ikke godt kunne være resultatet bekendt. Og kløene for det var jo Børge Nielsens.

Bøger skulle indkøbes, skolebibliotek grundlægges, materiale anskaffes. Rom blev ikke bygget på en dag, det gør en skole ej heller.

Men det begyndte – dog forinden skulle indvielsen finde sted. Børnene – uden dem ingen skole – mødte forventningsfulde op. Blev inddelt i klasser og stillet op foran den røde snor med den tildelte lærer ved siden, som en, nåh ja. Det var dengang. Snoren klippes, afgang til flaghejsning. Sådan skal det vel være. Opstilling i pløjemark, tale af sognerådsformand Niels Lønne, flagsang. Flaget sat. Afgang til klasserne. Der har nok været en forfriskning til børnene, jeg husker det ikke.

Og så begyndte det egentlig først. Vi blev sikkert mødt med stor forventning både hos elever og forældre – nye koste fejer som bekendt bedst, men de slides hurtigt.

Om vi opfyldte forventningerne på rimelig vis, må eleverne svare på. Tiden har lært mig, at det undertiden er de uvæsentlige ting, der hænger ved. En af mine døtre traf i København en skolekammerat fra Bryndum skole: Din far, nåh, det var ham med de fodformede sko. Forhåbentlig har også væsentligere ting bundfældet sig.

Om aftenen var der fest på kroen med taler og forevisning af lærere. Senere et par aftener med åbent hus på skolen. Vi, der kom fra de magrere

Sognerådsformand Niels Lønne besigtiger den nye skole ved indvielsen den 16. august 1960.

Flaget hejses foran den nye skole den 16. august 1960.

egne af landet, følte, at vi var kommet til en egn med højere bonitering.

Givet er det, at feststemning er en god indledning og et godt islæt i dagens arbejde. Men det er dog hverdagene, der tæller. Jeg husker ikke meget fra denne del af begyndelsen, men dog lidt. Der var glæden hos de centrale myndigheder over, at retningen, de havde udstukket, blev fulgt. Dengang hed retningen centralskoler – helst tresporede. Nu blæser der andre vinde fra det centrale højtryk. Vemodet over afskeden med det kendte kom også tydeligt frem. Det mildnedes dog af, at man beholdt de mindste elever hjemme i de små skoler – så gled anretningen lettere ned. Og nogle af lærerne fulgte jo også med.

Sluttelig vil jeg minde om, at provst Schmidt ved indvielsen talte over bibelordet: »Herrens frygt er Visdoms begyndelse« (sl. 111[10]). Vi levede dengang under en formålsparagraf udsprunget af folkekirkens lære. Nu er det anderledes. Men lad det blive stående. Udtrykket stammer fra en anden kultur end vores, men har århundreders hjemstedsret i vort land. I en tid, hvor meget nyt byder sig til, dels af fremmed oprindelse, dels udsprunget af vor egen tekniske kultur, bør vi besinde os på vor rod.

Lad mig slutte med en linje fra den sang, jeg indledte med: »Så hæv dig da skole og frygt kun ej, forældet aldrig blev livets tale«.

at give skolen et præg af anstalt og institution. Men helt i tidens ånd blev disciplinen slækket i slutningen af 60'erne. Vi fik lov at opholde os inden døre i frikvartererne. Der blev oprettet elevråd. Vi behøvede ikke mere at stå bag bordene og vente på, at læreren gav os lov til at sætte os ned. Og klokken blev i klasselokalerne afløst af en brummetone, som blev frembragt at skolens nye samtaleanlæg.

På »Trekanten« ud mod boldbanerne skød nye bygninger op. Lyse, venlige lokaler med vægge af røde mursten.

I skolegården legede vi i begyndelsen kædeleg eller lavede glidebaner, og ganske ofte måtte gårdvagten stoppe et slagsmål. »De store« sloges ikke. De spadserede værdigt rundt, mens de talte alvorligt med hinanden om emner, som vi ikke forstod os på. Flere af dem røg, men ikke på skolen. Ikke officielt i hvert fald. En undersøgelse, som skolebladet lavede dengang, viste, at en snes elever havde mod til i ny og næ at tage en smøg på toiletterne. Ialt røg eleverne i sjette til og med tiende klassetrin for den svimlende sum af 550 kr. om ugen.

»Delle« foreslog, at der blev bygget en høj mur rundt om skolen til at holde lærere og elever ude for derved at gøre hans job nemmere. Hver sommer havde han fred i syv uger, men efter en endeløs sommerferie ringede klokken ind igen. Nu var vi blevet »de store«, og ganske som vore forgængere begyndte vi at vandre rundt i skolegården i frikvartererne uden at værdige de små et blik, mens vi talte om Beatles, bajere og babser.

Det med piger begyndte at blive interessant, men irriterende nok ville de hellere have at gøre med de endnu større på gymnasiet eller uden for skolen. – Når jeg engang bliver én af de store, skal jeg rigtig udnytte det, tænkte jeg ved mig selv.

Men overgangen til gymnasiet gjorde os heller ikke til »de store«. Igen begyndte vi blot på nederste trin af en ny stige og interesserede os overhovedet ikke for rollingerne i folkeskolen, uanset køn.

Pedellen gennem 25 år på Bryndum skole: Niels Åge Holm Jensen.

Nu, 15 år efter min afgang fra Bryndum skole, hører jeg fortsat ikke til de store. Der er så mange, som er dygtigere end jeg, og sådan vil det blive ved med at være. Stigen er endeløs, og for hvert trin åbnes øjnene blot for, hvor meget jeg ikke har lært. Samtidig kan jeg også se, at Bryndum skole ikke var det værste sted at tage nogle af de første, vigtige skridt.

AT VÆRE LÆRERRÅDSFORMAND! – PERIODEN FRA 1966 TIL 1971

Af skoledirektør John Olsen, Langå

Anmodet om at skrive om Bryndum skole, som jeg oplevede den/husker den, lader jeg tankerne gå tilbage til perioden 1. august 1966 til 1. januar 1971.

Jeg mindes en god skole med gennemgående rare elever, hvor jeg var glad for at arbejde. Nogle spændende og givende år med mange opgaver – de pædagogiske udfordringer ved gennemførelse af den dengang gældende skolelov, pædagogiske dage, skolebyggeri og indvielsesfest i den anledning, opstart på skolenævnsarbejdet, sammenlægning med Esbjerg, nogle dejlige lærerfester, en hjælpsom pedel og ikke mindst en dynamisk inspektør, der sloges for sin skole sammen med sin kone, der var en særdeles effektiv skolesekretær.

Selvfølgelig har der ind imellem været mindre positive oplevelser, ting, der ikke lykkedes, situationer, hvor inspektørens dynamik gik over i vel kraftige reaktioner over for lærere/lærerråd, men hovedindtrykket er en god tid. Som en rød tråd, gennem alt det jeg husker, går erindringen om et godt lærerkollegium, der arbejdede godt sammen.

Netop ved læreransættelserne gjorde Børge Nielsen en stor indsats for at udvælge de lærere, han mente, han kunne bruge. Han indarbejdede en procedure, som han fastholdt også efter sammenlægningen med Esbjerg, selvom den ikke helt var i overensstemmelse med Esbjergreglerne.

Da min kone og jeg blev ansat i 1966, var det sammen med seks andre kolleger (det var i de år, hvor man ansatte lærere). Vi kom til et overvejende ungt lærerkollegium, og der blev som nævnt hurtigt etableret et godt samarbejde.

Et andet hovedtræk i den periode var skolebyggeri. Jeg havde ikke været mange måneder på Bryndum skole, før jeg sad til møde i et byggeudvalg og herefter gik det slag i slag med Børge Nielsen som dynamo og et aktivt lærerråd, der var interesseret i et tidssvarende lokaleprogram og et lærerværelse, hvor man – hvor hyggeligt det end kunne være – ikke nødvendigvis næsten sad på skødet af hinanden (ca. 30 lærere på ca. 20 m²).

For at få gang i byggeriet var Børge Nielsen i de forskellige forhandlinger snart venligt argumenterende, charmerende, vred, rasende, forlod møder og smækkede med døren, kort sagt hele registret blev brugt, og resultatet blev som regel, at han på kortere eller længere sigt fik sine ideer gennemført.

Metoden med at anvende hele registret blev i øvrigt brugt, når der var noget, han mente vigtigt at få gennemført, enten det eksempelvis var større vedligeholdelsesarbejder, anskaffelse af diverse legesager til børnehaveklassens sandkasse eller gennemførelse af samlæsning (i.h.t. daværende lovs § 21).

Jeg husker bl.a. en situation, hvor Børge Nielsen lå på knæ foran Esbjerg Rådhus ved siden af en bil, hvori skoledirektøren og kontorchefen befandt sig (B.N. var på det tidspunkt også byrådsmedlem). Skoledirektøren oplevede situationen så pinlig, at han efterkom Børge Nielsens ønske, hvorefter Børge Nielsen rejste sig, tog tilbage til Bryndum skole og glad meddelte resultatet af sin aktion.

Det kunne lyde, som om Børge Nielsen tog alle initiativer og bestemte alt, men sådan oplevede jeg

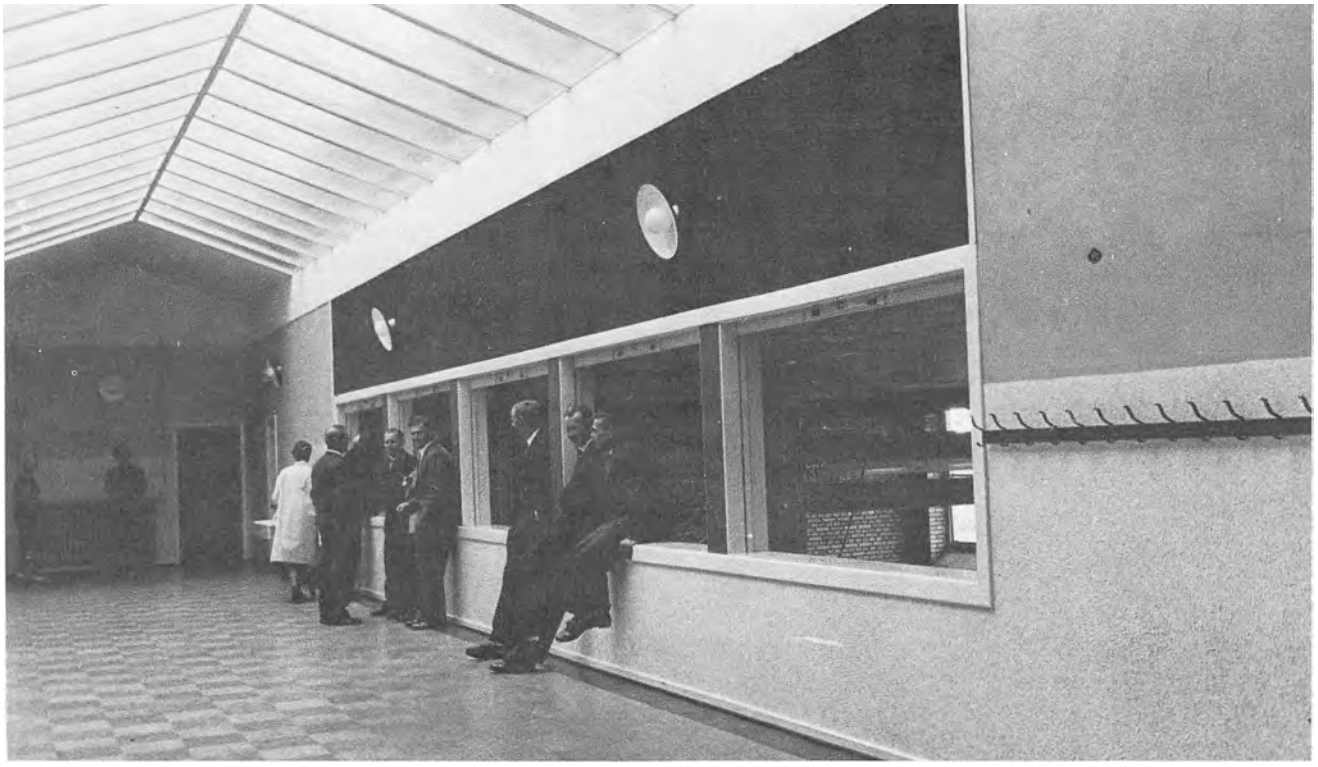

Gangen foran kontoret. Det var før man lukkede af for udsigten ned til gymnastiksalen.

det ikke, han værdsatte initiativer fra lærere/lærerråd, og han bakkede dem op. Hans demokratiske sindelag viste sig ved samarbejdet dels i lærerrådets forretningsudvalg og dels ved de ugentlige møder mellem inspektør, viceinspektør (da den stilling blev normeret) sekretær og lærerrådsformand. Problemerne/opgaverne blev her drøftet åbent – ind i mellem tog vi en tørn – og lærerrådssager blev forberedt.

Det månedlige lærerrådsmøde var af denne grund og på grund af det gode samarbejde lærerne imellem klaret på et par timer, selv om der var store sager på dagsordenen og deltaljeringsgraden var, så man i protokollen fra den tid bl.a. kan se et protokollat om indkøb af 3 hulslag og 6 hæftemaskiner.

Lærerrådet var i aktion ved sammenlægningen med Esbjerg. Daværende skolekommissionsformand A. K. Nielsen og daværende skoledirektør Herluf Rasmussen udtalte til »Vestkysten«, at de ville bestræbe sig på, at de nye skoler i Esbjerg kommune hurtigst muligt kom *op på* Esbjergniveau.

Lærerrådet inviterede A. K. Nielsen og Herluf Rasmussen til møde på Bryndum skole. Fagudvalgene havde forberedt sig, rollerne var fordelt, og såvel læseplaner som budgetter blev »endevendt«.

Lærerpersonalet i 1969.

A. K. Nielsen forlod Bryndum skole med bemærkningen: »I kommer nok til at vænne jer til at komme *ned på* Esbjergniveau. Det gjorde vi nu ikke, vi prøvede at få Esbjerg skolevæsen til at vænne sig til os. Et eksempel: Lærerrådet fremsendte ønske om anskaffelse af en sopranfløjte. Vi fik afslag med den begrundelse, at man ikke havde råd til at anskaffe sopranfløjter til alle skoler. Skrivelser blev afsendt, møder med skoledirektør blev afholdt, og vi fik vores sopranfløjte. Sopranfløjten var vel ikke så væsentlig, men der var slået hul i princippet om, at alle skoler skulle være ens.

Ved indvielse af første afsnit af tilbygningen (efter hukommelsen: Lærerværelse, fløj med bl.a. naturlærelokale og to »fingre«) blev den helt store fest planlagt og gennemført. Gymnastiksalen var fyldt til bristepunktet; tilstødende gange og lokaler ligeså. Internt TV blev installeret o.s.v. Taler af udvalgsformand, kommissionsformand, skoledirektør, fælleslærerrådsformand, skolenævnsformand, inspektør og til sidst Bryndum skoles lærerrådsformand, der på lærerrådets vegne takkede for den indflydelse, lærerrådet havde fået på byggeriet og samtidig gjorde opmærksom på, at byggeriet nødvendigvis måtte fortsætte. Jeg registrerede senere på aftenen, at lærerrådet med den sidste udtalelse

havde handlet anderledes end forventet ved Esbjerg skolevæsen.

Skolenævnet ved Bryndum skole blev oprettet i 1969 og var et af de første i landet. Det var spændende at være med til at drøfte arbejdsopgaver, arbejdsform og nævnets samarbejde med lærerrådet. Nogle af de områder, vi drøftede meget, var forældresamarbejdet, forældre-dage, fællesmøder/pædagogiske arrangementer mellem nævn og lærerråd. Drøftelserne mundede ud i et positivt samarbejde, og nævnet stod bag skolen.

Jeg husker i den forbindelse en forhandling med skolebusvognmanden; nævnsformand Toft Rasmussen deltog. Vognmanden fremførte, at hans faste udgifter var de væsentlige, og de km-afhængige udgifter var uvæsentlige. Han blev taget på ordet, og nævnet var med til at få gennemført en ordning, hvorefter der blev kørt til/fra skole hver time, og eleverne blev næsten hentet ved stuedøren. En fin ordning for en skemalægger, der var plaget af én gymnastiksal og en lærerrådsbeslutning om, at skematekniske grunde ikke måtte hindre, at eleverne fik opfyldt deres ønske om valgfag.

De gode kollegiale forhold gav sig også udslag i nogle inspirerende pædagogiske dage arrangeret af og på initiativ af os selv. På disse dage gik diskussionerne livligt både om luftkastellerne og de jordnære ting.

Feste sammen kunne vi, og det er nok hændt, at en morgenduelig Tarp-borger har mødt lærere i løftet stemning på vej hjem fra en fornøjelig aften og nat.

UDBYGNINGEN EFTER 1966

Af fhv. skolekommissionsformand K. Toft Rasmussen

I Bryndum kommunes nye – og sidste – skolekommission, som begyndte sit arbejde i maj 1966, var undertegnede blevet indvalgt af forældrekredsen ved Forum skole.

At jeg blev anbragt på formandsposten førte til en brat konfrontation med de opgaver, som et kommunalt skolevæsen arbejder med, og som i vidt omfang skal behandles af de forskellige instanser, herunder altså også skolekommissionen.

Opgaver var der nok af. Allerede under det konstituerende møde fik man en klar fornemmelse af, at elevtallet ved Gjesing og Bryndum skoler måtte være i stor stigning, idet vi foretog ikke mindre end 8 indstillinger til besættelse af nye lærerstillinger ved disse skoler.

En sådan udvikling kræver selvfølgelig flere undervisningslokaler, hvilket vi heller ikke på noget tidspunkt blev ladt i tvivl om, og netop dette problem kom til at præge en meget stor del af arbejdet i de kommunale råd og udvalg og i lærerrådene i de år. Det er min deltagelse i dette arbejde, der er min baggrund for at kunne berette, hvorledes Bryndum skoles udbygning fandt sted hovedsagelig i årene 1966-70.

Som Frode Gregersen har skrevet, kom Bryndum skole kun til at fungere som centralskole for hele Bryndum kommune i ganske få år. På grund af Esbjergs uberegnelige vækst måtte der gøres noget i Gjesingområdet, og det førte til, at Gjesing skole stod færdig til brug med sit første byggeafsnit i 1964. Lokalemanglen ved Bryndum skole blev dog ikke af den grund afhjulpet så meget, at der kunne ses bort fra en snarlig udvidelse her.

Allerede inden 1966 forelå en færdig og godkendt plan for skolens udbygning. Det eneste, der manglede, var igangsætningstilladelse fra boligministeriet, så umiddelbart var der ikke andet at foretage sig end at vente på den. Da der ikke skulle den store kløgt til at fornemme, at en igangsætningstilladelse ikke var lige på trapperne, besluttede vi at gå i gang med at ændre det allerede godkendte projekt, der efter manges mening kunne blive meget bedre.

Men først skulle et problem vedr. engagement med en anden arkitekt løses. Resultatet blev, at opgaven med den nye plan for skolens udbygning blev lagt i hænderne på arkitekt Henry Schou, Esbjerg, som allerede ved skolekommissionens møde d. 2. februar 1967 præsenterede det forslag, der førte til den løsning, vi kender i dag.

Da intet måtte være uforsøgt i bestræbelserne for at få noget byggeri igang så hurtigt som muligt, foretog vi også undersøgelser over, hvorvidt standardiseret byggeri som f.eks. »Fyns-planen« kunne fremme en godkendelse. Men vi besluttede at fastholde Henry Schous plan.

Ved et møde i undervisningsministeriet i maj 1967 fik det senere tre-mandsudvalg bestående af sognerådsformand J. K. M. Jørgensen, sognerådsog skolekommissionsmedlem Aa. Quist-Sørensen og undertegnede at vide, at Bryndum kommune figurerede på sidstepladsen blandt de kommuner, der kunne forvente at komme i betragtning m.h.t. skolebyggeri i 1967. Vi fik derved vished for, at der – desværre – var tid nok til at søge vort eget projekt godkendt.

At vi overhovedet gav os i kast med at ændre et allerede godkendt projekt vakte nogen undren hos

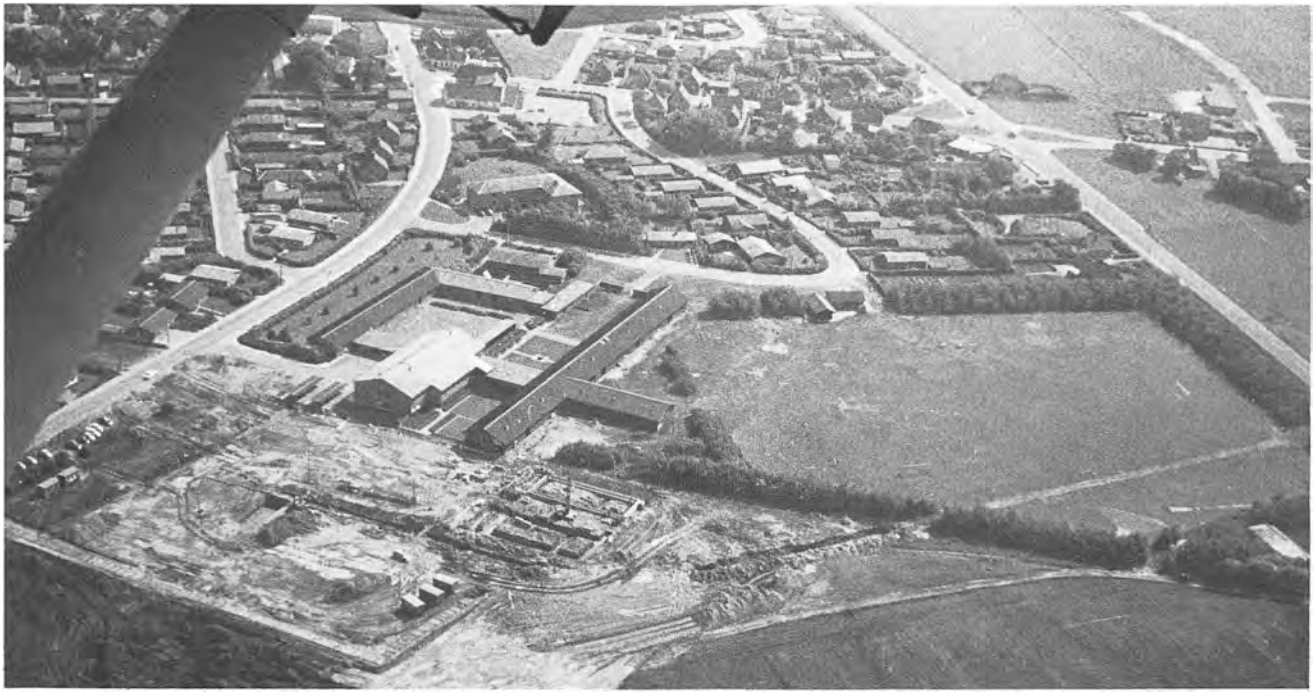

Luftfoto af Bryndum skole under udbygningen efter 1966 taget af arkitekt Henri Schou.

bl.a. amtets embedsmænd, fordi det faktisk kan være, og oftest er, en trang vej at få et projekt gennem alle instanser, incl. ministeriet.

Men vi nåede det, og når resultatet blev godt, skyldes det et effektivt samarbejde mellem de kommunale instanser, arkitekten og brugerne af skolen. Det forbilledlige samarbejde blev etableret via et udvalg bestående af medlemmer af Bryndum sogneråd, skolekommission og skolens ledelse og lærerråd.

Alt var efterhånden parat, og igen manglede vi kun igangsætningstilladelse. Den lod, som det var blevet forudsagt i ministeriet, vente på sig. I det hele taget var det yderst sparsomme byggetilladelser, der blev givet i de år. I hele 1967 blev kun givet tilladelse til at bygge skoler for i alt 2 millioner kroner i hele Ribe amt. Den ene million gik til Vamdrup skolevæsen, medens den anden blev fordelt til 3 mindre skoler.

Lokaler måtte simpelthen skaffes på den ene eller den anden måde, og for at enhver tænkelig mulighed kunne udnyttes, nedsatte sognerådet som nævnt et 3-mandsudvalg, hvis opgave var at bearbejde materialet fra de 2 skoler og finde nødløsninger, så undervisningen efter omstændighederne kunne sikres blot nogenlunde rimelige vilkår. Udvalget blev senere udvidet med endnu et medlem, Frode Gregersen, således at det nu var et egentligt byggeudvalg.

Udvalget holdt sit første møde i december 1967,

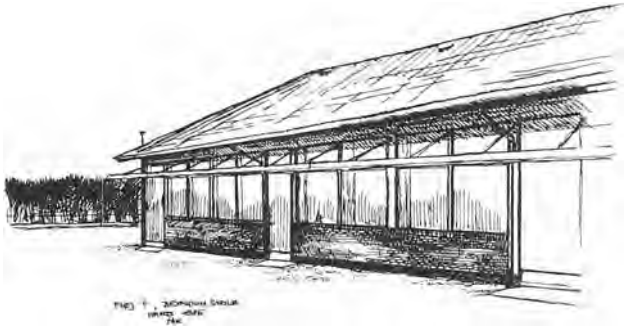

»En finger«. Det er fløj F, som i begyndelsen lå frit uden nogen forbindelse til andre bygninger.

og resultatet blev for Gjesing skole, at der i et snedkerværksted, som kommunen overtog, blev indrettet 4 udmærkede undervisningslokaler, som er intakte og absolut brugbare den dag i dag. De stod klar ved skoleårets begyndelse i august 1968.

For Bryndum skoles vedkommende blev bl.a. muligheden for at købe en træpavillon til midlertidig brug drøftet. Men da disse pavilloner, som dengang fandtes adskillige steder i landet, havde en tendens til at blive permanente løsninger, rettedes opmærksomheden mod andre muligheder. Og her kom det nye projekt os til hjælp. Det var nemlig karakteristisk bl.a. derved, at der indgik et fingersystem, der gav mulighed for at udvide skolen med kun 3 lokaler af gangen. En speciel fordel var, at en »finger« kunne opføres for ca. 200.000 kroner eller netop det beløb, der måtte bygges for uden igangsættelsestilladelse. Her øjnede vi en mulighed, hvis det ellers kunne lade sig gøre at bygge en sådan »finger«, inden »hånden« (den lange fløj B) var opført. Det kunne det heldigvis, og så gik vi i 1967 i gang med at bygge fløj F, som derved kom til at ligge frit uden direkte forbindelse med de øvrige bygninger. Det var selvfølgelig ubekvemt, men det skal såmænd nok have været spændende for eleverne – måske også for lærerne – at balancere på de udlagte brædder på deres vej til og fra undervisning. Et alvorligt lokaleproblem blev mildnet med en bygning, der senere kunne indgå i den endelige plan.

I februar 1968 kom VKR-regeringen til. Om det var det, der satte skub i tingene, skal være usagt, men i juni måned – helt nøjagtig den dag, der skulle afholdes eksamensfest for afgangsklasserne – kom meddelelsen om, at fløj A (kontorer, lærerværelse og sikringsrum) og fløj B (den lange bygning, hvorfra de 5 »fingre« skulle udgå) måtte sættes i gang.

Vi benyttede lejligheden til først at bekendtgøre det glade budskab for skolen ved festen samme aften. At sognerådsformand J. K. M. Jørgensen var meget glad og lettet over at kunne give meddelelsen, og at festen ikke blev ringere af den grund, var ikke til at tage fejl af. Nu skulle der endelig ske noget.

Denne tilladelse blev ikke modtaget med udelt begejstring overalt. I Gjesing, hvor behovet for lokaler voksede endnu hurtigere, blev der givet udtryk for stor utilfredshed med, at det ikke var der, tilladelsen blev givet. Det gav anledning til nogen uro, men heldigvis fik Gjesing ca. et halvt år senere tilladelse til at bygge for 1,8 millioner kroner. Så i den sidste ende lykkedes det at tilgodese begge skoler. En til tider nervepirrende situation endte med et tilfredsstillende resultat.

At elevtilgangen stadig steg stærkt, bekræftes f.eks. af, at der pr. 1. august 1968 blev oprettet 3 nye lærerstillinger ved Bryndum skole og 10 ved Gjesing skole, og at vi p.g.a. lokalemangel måtte nøjes med at besætte henholdsvis 1 og 8 lærerstillinger. Det nye med, at børnene skulle i børnehaveklasse, inden »den rigtige skolegang« begyndte med 1. klasse, krævede også plads.

Den videre udbygning af Bryndum skole med

Den sydligste del af fløj B. Billedet er taget lige efter færdiggørelsen, hvilket kan ses på træernes størrelse.

værkstedsafdeling (træ- og metalsløjd samt autoværksted) fulgte efter i løbet af et par år, og herefter blev formningslokale, klinikafdeling og den i mange år savnede gymnastiksal opført.

Men den planlagte udbygning til 3-sporet skole, der er baseret på ca. 725 elever, blev der ikke grundlag for at gennemføre. Det er grunden til, at skolen stadig mangler et par »fingre«. Sådan kan det altså også gå med prognoser. I dette tilfælde skyldes det ikke blot, at der generelt fødes færre børn. Årsagen skal også søges i, at et planlagt etagebyggeri på Tarpgårds jorder blev droppet.

Også i den situation viste planlægningen sig at være hensigtsmæssig, idet man så blot har undladt at opføre alle »fingrene«, ligesom en hel klasseløj er taget ud af projektet. Om overflødigt byggeri er der således ikke blevet tale. Faktisk kunne skolen godt bruge et par undervisningslokaler mere – nu!

KOMMUNESAMMENLÆGNINGEN 1969

Af fhv. skolekommissionsformand K. Toft Rasmussen

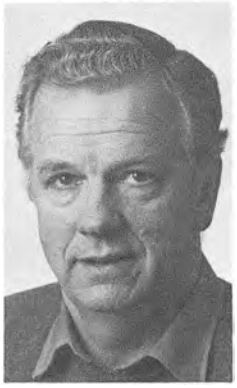

Den store, landsomfattende kommunesammenlægning fandt sted pr. 1. april 1970. Når Bryndum og Vester Nebel kommuner gik med til indlemmelse i Esbjerg kommune et år tidligere, skal årsagen nok især søges i, at der i disse områder foregik en så rivende udvikling, at det kunne være vanskeligt for så små kommuner at løfte de økonomiske byrder, der uvægerligt er en følge heraf. For Esbjerg har det administrative arbejde formentlig været lettere at overskue, når sammenlægningen foregik af flere gange.

For skolevæsenet var det ligesom for så mange andre områder af betydning, at der så hurtigt som muligt blev foretaget en synkronisering, således at alt kunne være et velfungerende hele allerede på sammenlægningstidspunktet.

Skolebyggeri af betydeligt omfang var i gang både i Esbjerg og Bryndum kommuner, og planlægning af yderligere byggeri prægede i høj grad arbejdet i skoleudvalg og -kommission. Alene på det område var der god grund til at etablere et samarbejde, inden den formelle sammenlægning fandt sted, og på den baggrund rettede Bryndum skolekommission i juli 1968 henvendelse til Esbjerg skolekommission.

Det underudvalg, som vi nedsatte, kom til at bestå af de 3 skoleledere, d.v.s. Børge E. Hansen, Gjesing, Arne Kristensen, Forum, Børge Nielsen, Bryndum samt skolekommissionsmedlemmerne Quist-Sørensen og undertegnede.

Esbjerg skolekommission tilsluttede sig – som ventet – tanken og nedsatte et tilsvarende udvalg: A. K. Nielsen, O. A. Back, Rich. Gram fra skolekommissionen, Torben Permin, formand for skoleudvalget, og endelig skoledirektør Herluf Rasmussen. I møderne blev alle relevante spørgsmål vedr. skolevæsenet behandlet. En koordinering af skoleplanen var naturligvis noget meget væsentligt, men som tidligere nævnt var byggeplanen et højt prioriteret emne. At disse kontaktmøder var af stor betydning for skolevæsenets funktion efter sammenlægningen er hævet over al tvivl. Men det var også det, der var meningen.

Men at forestille sig, at en kommunesammenlægning skulle kunne gennemføres fuldstændig problemfrit selv med grundig forberedelse, ville vel nærmest være at betegne som utopi. Når særinteresser kan blomstre frodigt inden for den enkelte kommunes grænser, kan der selvfølgelig også opstå gnidninger i forbindelse med sammenlægning af kommuner.

Noget af det, der stadig huskes i den forbindelse, er formentlig det røre, der opstod, da den nye viceinspektørstilling ved Bryndum skole skulle besættes. Der blev fra Bryndums side givet klart udtryk for, at man helst så den fungerende viceskoleinspektør ansat i stillingen, medens Esbjerg havde tænkt sig en anden løsning.

I indstillingsmødet, hvor Esbjerg skolekommis-

sion var udvidet med Bryndum skoles nye nævn, opnåedes ikke enighed. En noget usædvanlig situation som byrådet senere afgjorde ved at følge skolenævnets ønske.

Et eksempel på, at der også fra Bryndums side kunne vises imødekommenhed, er nedlæggelsen af Forum skole, der blev en direkte følge af førstelærer Arne Kristensens pludselige død i januar 1969, 2½ måned før sammenlægningstidspunktet. En videreførelse af skolen, som på det tidspunkt havde elever i 5 årgange + børnehaveklasse, ville blive med helt ny lærerstab, idet hverken fru Kristensen eller børnehaveklasselæreren ønskede at fortsætte. I den situation var der bred forståelse i forældrekredsen for nedlæggelse ved skoleårets slutning i sommeren 1969, omend det var med vemod, man måtte konstatere, at en så velfungerende skole nu skulle standse sin virksomhed.

For Esbjerg ville det ikke mindst under hensyntagen til de vedtagne sammenlægningsvilkår have været en umulig opgave at løse.

Hvilke opgaver og problemer skolevæsenet i Esbjerg storkommune har og har haft at tumle med siden 1971, har jeg ikke bedre forudsætning for at vurdere end andre almindelige avislæsere. Et ved jeg dog, og det er, at overbefolkningen af skolerne ikke længere er noget problem. Nu nedlægger man skoler. Sådan kan det gå.

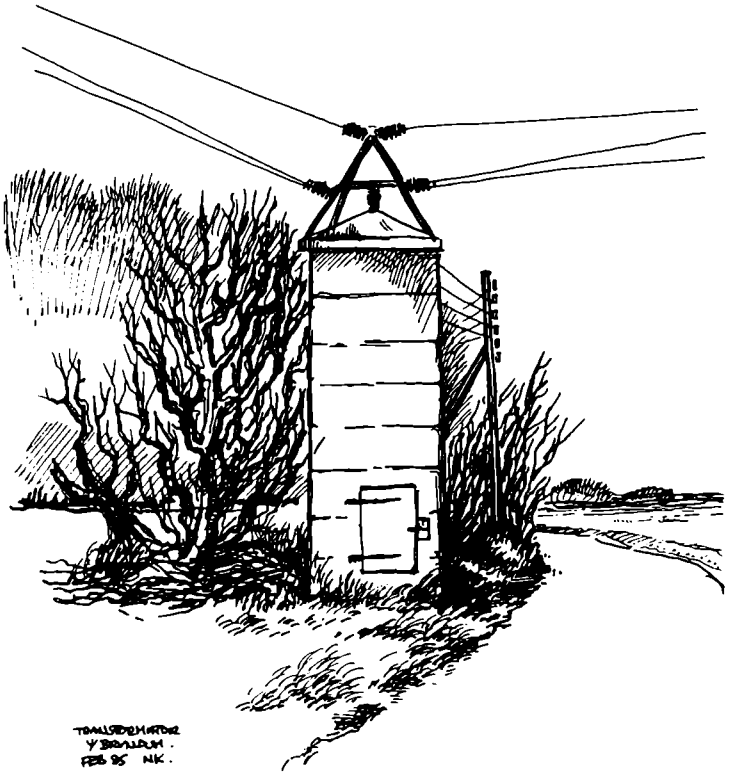

KOMMUNESAMMENLÆGNINGEN SET FRA ESBJERGS SIDE

Af borgmester A. K. Nielsen, Esbjerg

Da jeg blev bedt om at skrive et lille indlæg om kommunesammenslutningen i 1969 og specielt om samordningen af skolevæsenet i Bryndum og Esbjerg, sagde jeg letsindigt ja. Jeg syntes, jeg havde så mange gode minder fra den tid, men jeg må nu erkende, at det er svært at sætte sådanne minder på papir.

Som det første tog jeg sammenlægningsvilkårene frem. Disse vilkår indeholder 31 paragraffer, hvor § 9 omhandler skolevæsenet. Den fylder 13 linier, hvilket er normalt ved en sammenlægning. Udover dette er der et protokollat – altså et tillæg – på 2½ side, hvoraf de 2 beskæftiger sig med skoleforhold i Bryndum. Deraf kan man nok udlede, hvad der optog sindene ved en sammenlægning de to skolevæsener imellem. Jeg deltog selv i en del af møderne omkring sammenlægningerne, der begyndte med Skads og Esbjerg i 1967, Bryndum og Vester Nebel i 1969 og endte med Guldager, Tjæreborg, Sneum og Hostrup i 1970. Herefter var storkommunen Esbjerg en realitet.

Det var til tider morsomme ting, vi oplevede sammen. Vi kom f.eks. på en skole, hvor lederen beklagede sig over, at man ikke havde telefon på skolen. Vi spurgte selvfølgelig, om spørgsmålet ikke havde været rejst over for kommunalbestyrelsen, hvortil han svarede: »Jo, men jeg fik i stedet en telefonbruser«.

I Bryndum sad der en række stærke personligheder i skolekommissionen, og det er nok dette, der har medført, at afsnittet om skoler fyldte så meget i det udarbejdede protokollat, som blev udfærdiget som et tillæg til sammenlægningsdokumentet, som det ikke kunne optages i.

Sammenlægningen af de 2 skolevæsener gik meget smertefrit, og der var et godt forhold til skolerne i både Bryndum og Gjesing.

Det var samme skolekommission, som stod for nedlægningen af skolen i Forum, hvilket tjener Bryndum til ære. Alle vidste jo, at skolen skulle nedlægges for at give bedre skolegangsforhold, og en meget fornuftig anvendelse af bygningerne har fundet sted, idet de er blevet Esbjergs første aktivitetshus.

Som det sidste vil jeg gerne ønske til lykke med boldspilhallen. Den tog tid – nogen vil nok sige lang tid – men enten vi kan lide det eller ej, er og bliver det et byråds opgave at prioritere.

EN LÆRERIG OG UDVIKLENDE ARBEJDSPLADS

Af skoleinspektør Peer Christiansen, Billund

I skrivende stund nærmer foråret sig og dermed planlægningen af endnu et kommende skoleår. Ligeså var det i 1970. Da blev jeg ringet op på seminariet i Esbjerg og forespurgt, om jeg ville komme på besøg på Bryndum skole. Skolen var jeg bekendt med, da jeg havde været der i en kort praktikperiode, men alligevel – det var jo for en Esbjergdreng sådan lidt »ude på landet«. Besøget blev, trods en vis skepsis, til alt held gennemført.

Tænk sig, den unge lærerstuderende blev spurgt, på hvilket klassetrin og i hvilke fag han kunne tænke sig at undervise; der var næsten frit valg. Efter at have afleveret ønskesedlen blev den vordende lærer præsenteret for et lille dejligt parcelhus til sig selv og familien. Hvad andet end en drøm for en ung lærer i dag?

Ikke nok med det, jeg faldt selvfølgelig helt for tilbudet – den kommende Bryndumlærer tillod sig at skrive til skoleforvaltningen, at hvis han ikke netop fik denne stilling, trak han ansøgningen til Esbjerg kommune tilbage. Jo, tiderne har ændret sig.

Denne lille optakt for at fortælle om min entré på Bryndum skole til 7½ dejlige og lærerige år. År med masser af arbejde og et hav af udfordringer. Altid med et usynligt sikkerhedsnet under, hvad man naturligvis bedst kan se efter nogle års forløb.

Man husker den intense og spændende pædagogiske debat om samlæsning og udvidelse med en ny fløj forud for den nye folkeskolelovs gennemførelse. Arbejdsomme lærere, der også arbejdede med udvikling af deres egen organisation.

En dynamisk ledelse og myndigheder, der lyttede til selv efter nogles mening flyvske tanker om en form for »løsdrift« i fløj G. Ikke alle initiativer og tanker viste sig at være lige bæredygtige, men trods alt udtryk for en søgen efter gode pædagogiske idealer.

Jeg husker også en elevflok og forældrekreds, der ved deres engagement i skolen gav os lærere lyst til at yde en ekstra indsats.

DEN PÆDAGOGISKE UDVIKLING GENNEM DE SIDSTE 10 ÅR

Af lærer Elin Bay, Bryndum

Bryndum skole har – siden den nye skolelov af 13. juni 1975 blev gennemført – været præget af en del ændringer af pædagogisk art. Disse har været gennemført ud fra intentionerne i skoleloven og ud fra et ønske om at gøre skoledagen mere engagerende og sammenhængende inden for skolens mure, men også i et samspil med samfundet, som skolen er en del af.

At tilværelsen i dag er mere kompliceret end tidligere, vil vel ingen benægte. Dagligdagen er, ikke mindst for børnene, delt op i småbidder. Skiftende voksenkontakter og en overvældende informationsstrøm gennem massemedierne er kendetegnende, og det kan ofte være vanskeligt at nå at få bearbejdet og sorteret alle disse indtryk, som let overlader barnet med en mængde overfladeviden, som det vanskeligt kan gennemskue og bruge til noget fornuftigt.

Samtidig har vi i skolen oplevet en gradvis indsnævring af den tid, vi har til rådighed for de grundlæggende fag. »Timeløse fag« som færdselslære, seksualundervisning, sundhedslære og mange andre områder skal tilgodeses. Sidst, men som det absolut væsentligste, er timetallet inden for de basale fag nedskåret i katastrofal grad.

Alligevel synes folkeskolen ukendelig, når man læser dagspressens ofte meget negativt ladede journalistik omkring hverdagen i folkeskolen. For sådan er skolen som helhed ikke. Uden at underkende de vanskeligheder, der kan forekomme, og vi går bestemt ikke ram forbi, så er Bryndum skole i dag præget af et virkeligt engagement både fra lærer-, elev- og forældreside. Engagementet er levende – altså ikke ukritisk – men afgørende for, at folkeskolen også i dagens Danmark kan være en god arbejdsplads for langt de fleste, der har deres daglige virke der.

Vi står dog stadig med en skole, der i meget høj grad tilgodeser det boglige område, mens den praktiske og kreative del ofte fører en kummerlig tilværelse. Ingen tror vel på, at alle kan lære lige meget. Men at alle skal have optimale betingelser for at kunne udnytte sine evner bedst muligt, uanset om de er af boglig art, praktisk art eller som oftest en

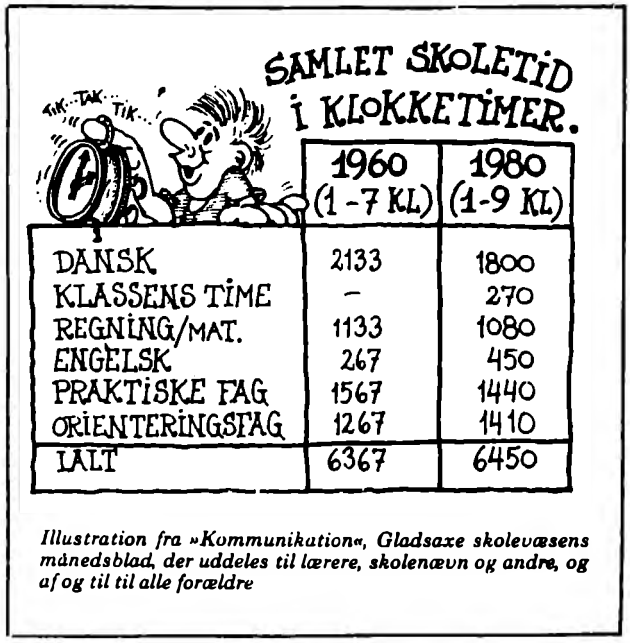

Illustration fra »Kommunikation«, Gladsaxe skolevæsens månedsblad, der uddeles til lærere, skolenævn og andre, og af og til til alle forældre

kombination, vil vel de færreste sætte sig imod. Alligevel er skolen ikke sådan. Der er ikke lige muligheder for at kunne udvikle sig, hver på sit niveau.

Med baggrund i erfaringer, undersøgelser, studier af andre skolers forsøgsundervisning, litteratur og diskussioner på skolen, både i lærerråd og med nævnet, har vi gradvist arbejdet os frem mod en mere sammenhængende og engagerende undervisning.

Naturligvis har der været vanskeligheder undervejs. Specielt har økonomien sat grænser for, hvad vi har kunnet gøre. Men en del har kunnet lade sig gøre, og det er da heller ikke alle forbedringer, der nødvendigvis koster ekstra i form af kontanter eller en overflytning af samme. Derimod har det krævet meget forarbejde af de implicerede lærergrupper, og belønningen for dette har været, at det er lykkedes for os på flere felter at forbedre skolen, så den ikke halter fuldstændig bagefter den udvikling, der finder sted i disse år.

Den nye skolelov gav en noget ændret situation for specielt overbygningen af folkeskolen. Den gamle opdeling i realskoleelever og 8.-9.-10. klasses elever blev forladt til fordel for en i princippet enhedsskole, hvor en del fag læses samlet hele skoleforløbet igennem og andre fag kunne læses på udvidet kursus eller grundkursus. Dette gav – indiskutabelt – skolen nye og store udfordringer. Uanset om man er tilhænger eller modstander af denne lov, eller dele af den, oplevede man, at trods lovens gode intentioner, betød ændringen en meget urolig skoledag for de store elever.

Da undersøgelser desuden viste, at flere elever blev placeret på det forkerte niveau, og det faglige udbytte af undervisningen for alle var lige så god ved samlæsning, hvor elever blev undervist klassevis, blev det besluttet at forsøge denne holdning. Derved kunne man samtidig tilgodese et bedre klassesammenhold, som syntes at være vanskeligt at udbygge under de andre forhold.

Afgørelsen blev dog ikke truffet uden adskillige – og undertiden heftige – diskussioner blandt såvel lærere som forældre. *Samlæsningsordningen* har imidlertid vist sig tilfredsstillende, bl.a. fordi eleverne uanset kursusdeling eller samlæsning efter 9. klasse skal op til samme prøve, Folkeskolens Afgangsprøve.

I begynderklasserne, børnehaveklasserne, 1. kl. og 2. kl. har vi siden 1980 arbejdet med en *indskolingsordning*. Dette er påbegyndt for at gøre overgangen fra førskoleperioden til den egentlige skolegang mere sammenhængende. Samtidig har der været et ønske om at lave fællesoplevelser, at fremme samarbejdet og ikke mindst tilstræbe at lave så bredt formulerede arbejdsopgaver af både

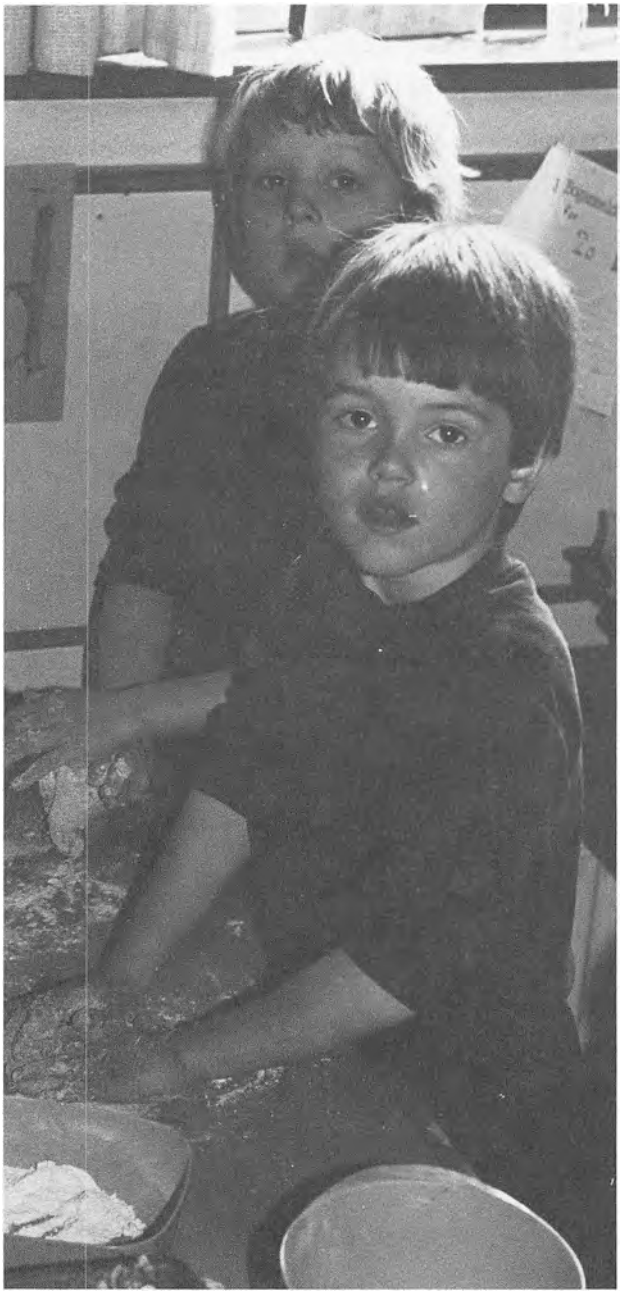

praktisk og teoretisk art, at børnene uanset niveau kan udvikle sig gennem arbejdet med disse. Selve undervisningen foregår i perioder som *emneundervisning,* hvor arbejdet foregår i værksteder, og hvor eleverne er i grupper på tværs af klassetrinnene. Arbejdet i værkstederne, der altså både består af praktiske og teoretiske opgaver, danner en fælles baggrund for børnene og det videre arbejde i de øvrige timer. Der har de fleste år været arbejdet med værkstedsundervisning ca. 4 perioder årligt, og resten af året er der undervisning efter det normale skema.

Indskolingstanken har vist sig at være absolut bæredygtig. En positiv nyskabelse, hvor eleverne oplever en vedkommende og engagerende skoledag.

Årgangene mellem indskoling og overbygning har gennem længere tid ført en tilbagetrukket tilværelse m.h.t. udvikling og nyskabelser. Indskolingsarbejdet, som flere af disse klassetrin har været med i, har dog haft en afsmittende virkning. Undervisningen har i perioder fungeret som helheder, hvor *emnet* har været udgangspunktet, og hvor de enkelte fag har arbejdet sammen. Et mere formaliseret samarbejde omkring emner og klasser, som man ser det i indskolingen er endnu ikke indledt, men synes at være et af de områder, der står for tur med baggrund i de positive erfaringer, vi har høstet her på skolen, og som vi kan hente udefra.

Specialundervisningen på Bryndum skole har fulgt skolens øvrige pædagogiske udvikling. Fra formel holdundervisning har vi bevæget os via individuel undervisning, videre over emneundervisning med værkstedsfag, foreløbig til koncentrerede, tidsbegrænsede kurser. Dog således at alle delene fungerer parallelt efter de enkelte elevers behov og inden for de muligheder, vores timemængde giver.

For tiden er s.u. opdelt i to funktioner: Læsekli-

nik og observationsklinik. Observationsundervisning beskæftiger sig med en klasses sociale funktion, læseklinikundervisning med træning i færdigheder inden for fagene dansk, matematik og engelsk.

Nylige positive erfaringer med et læsekursus af ca. tre måneders varighed gør, at vi for tiden foruden den almindelige s.u. planlægger kurser for hold og hele klasser i læsning, stavning og matematik. Ved kurser træner elever en given færdighed i mange ugentlige timer, men gennem en begrænset tidsperiode.

Til gavn for helheden og samhørigheden på langs og på tværs i skoleforløbet har vi i årenes løb arbejdet med forskellige *temadage* og *uger,* hvor alle elever fra børnehaven til 10. klasse har været fælles om en opgave/et emne. *Produktionsugen i 1981,* der i hovedtræk gik ud på, at alle skolens elever søgte og fik arbejde på forskellige virksomheder, producerede, solgte, fik løn, forbrugte gennem køb af andre virksomheders produkter m.m., opstod ud fra ønsket om for en uge at slippe den meget boglige skole og føre en hverdag mere lig den uden for skolen. Ugen var en stor succes, og indlæringsmæssigt

Lærerpersonalet i 1983-84.

lå denne uge givetvis på mange felter over en normaluge.

Senere fulgte *kulturhusugen* efter samme grundprincip: en skoleuge, hvor alle uanset niveau kunne deltage og yde. I denne uge var det de kreativt, musiske områder, der lagde grunden for værkstederne. En spændende uge, både for elever og lærere, og lige som under produktionsugen var der et stort fremmøde på »åben-hus-dagen«. Der har desuden været afholdt både energi- og miljødage med stort udbytte for de implicerede årgange.

Af temadage skal nævnes de *aktiviader*, der to gange har afløst den almindelige idrætsdag. Aktiviaderne indeholdt opgaver i nærliggende skovområder. Eleverne fulgtes i grupper, et barn fra hvert klassetrin, og de skulle løse opgaver, der var baseret på kun at kunne løses i fællesskab. 9. klasserne stod som »ledere« af holdene og fik naturligvis hvervet som de største og mest ansvarsbevidste på holdene. Så var der noget at leve op til. 10. klasserne indgik sammen med lærerne i forberedelsen og arbejdet på de enkelte poster.

Ud fra ønsket om at gøre skoledagen mere overskuelig og sammenhængende, blev *modulundervisningen* indført i skoleåret 1983, og det har vist sig hensigtsmæssigt. Der er blevet mere ro over undervisningen og frikvartererne kan benyttes til virkelig leg eller samvær. Der er i den forbindelse indrettet både et værksted og et opholdsrum på Bryndumgangen til de elever, der har tilknytning til dette område. En modulordning er dog ikke helt effektiv, før en reel fålærerordning indføres. Dette kræver dog en vis nedbrydning af faggrænser, hvilket ikke er uden problemer. Men en fålærerordning tilstræbes allerede på nuværende tidspunkt og har de sidste år influeret på fagplanen.

Som det nyeste, er der påbegyndt et samarbejde omkring en *alternativ 10. klasse*, hvor undervisningen opdeles i kursusuger og temauger. Kursusugerne kører efter normalt fagopdelt skema med pensumindlæring. Temaugerne kører tværfagligt med lærergruppen tilknyttet.

Jo, Bryndum skole lever i bedste velgående, og som altid i dens forholdsvis korte historie giver den både problemer og glæder. Men engagementet er til stede, og da der i dag er en større forældreinteresse end vel nogensinde tidligere, burde det kunne lykkes at bevare og videreudvikle den skole, der bygger på gode, danske traditioner.

EN KREATIV START PÅ SKOLEN

Af skoleinspektør Jørgen Slivsgaard, Tistrup

Når man har været borte fra Bryndum skole siden november 1974, altså i godt og vel 10 år, har man nok tingene så meget på afstand, at et bidrag til jubilæumsskriftet ikke vil blive præget af detaljer i en nøjagtig kronologisk opstilling, men af indtryk, stemninger og erindringer »set« med tilbageskuerens øjne.

Bryndum skole havde fungeret i 3 år, da min tid på skolen begyndte, og den periode, jeg kan fortælle om, blev på godt elleve år.

Man forventer ikke, at der findes traditioner på en kun tre år gammel skole, men det gik hurtigt op for én, at der alligevel var et eller andet ved skolen, der rakte bagud – en kreativ holdning, som var bragt med fra den gamle Bryndum skole. Jeg skulle i faget formning efterfølge Axel Hansen, som havde skabt denne kreativitet, og han havde formået at bringe den fra Bryndum til Tarp. Axel Hansen havde lavet formning med sine elever i Bryndum længe før faget eksisterede på undervisningsplanerne, og kombinationen af kunstner og lærer i en og samme person gjorde ham til den fantastiske formningsmand, han var. Hans ydmyghed over for materialerne, kombineret med, at han var uhyre varsom med at pådutte eleverne sine meninger og holdninger og dermed begrænse deres personlige kreative udvikling, havde skabt den rette formningsatmosfære, en atmosfære, der ikke kun fandtes i formningslokalet og ved keramikovnen i kælderen. Det var som om der fra denne ovn udgik en kraft, som bredte sig ud i skolen. En nystartet skole, hvis pædagogiske holdning hviler på et kreativt grundlag, får en god start. Og netop i den periode, da jeg var på skolen, skulle folkeskoleloven af 1958 føres ud i livet, og vi skulle på den enkelte skole gennemføre loven i praksis og give den indhold.

De af os, der følte sig draget ud til den gamle skole i Bryndum, hvor Axel Hansen levede sin pensionist-tilværelse i nogle år efter sin afsked, hentede megen inspiration og klogskab til brug i vort daglige arbejde på skolen, og især havde det betydning for videreførelsen af den kreative tradition.

Det var kendetegnende for arbejdet i denne periode, at vi altid gjorde tingene færdige, og altid fik delelementerne samlet sammen til en helhed.

Førstelærer Axel Hansen.

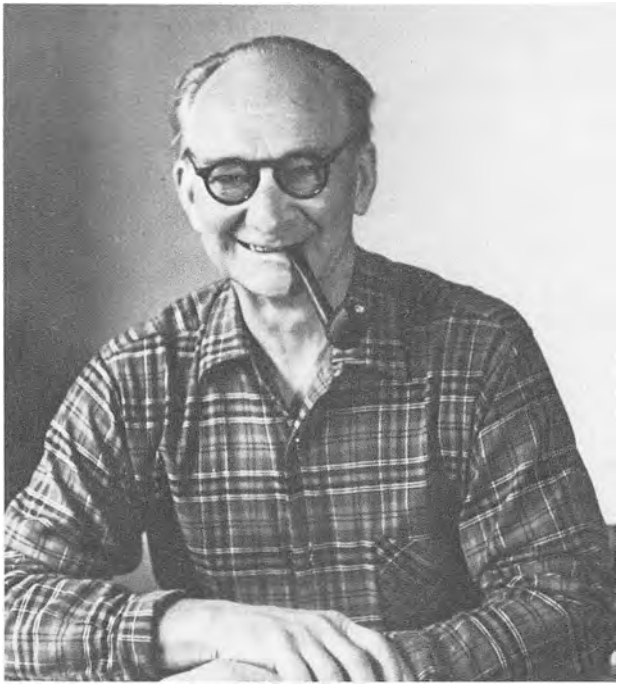

Det kan måske illustreres ved den måde, hvorpå vi afsluttede skoleåret for de manuelle fags vedkommende. Vi lavede udstillinger af elevernes arbejder i formning, håndarbejde og sløjd, og vi blandede fagene sammen. Det var for os som lærere mindre væsentligt, om Peters bedstemor på lang afstand kunne se et skilt ved Peters værk, som fortalte, at den ting havde Peter altså lavet. – Nej, det var mere væsentligt, at tingene blev placeret i en sammenhæng, så der opstod en helhed, og som skabte en atmosfære, som det enkelte element i udstillingen ikke kunne frembringe. At så det var en herlig oplevelse for det lærer-team, der gik en aften og en halv eller hel nat og arbejdede med at få tingene placeret, var jo kun en ekstra gevinst.

Da vi på et tidspunkt skabte Bryndum sogns aftenskole, og også der lagde stor vægt på de kreative fag, afsluttede vi naturligvis om foråret med at samle alle aktiviteterne i én udstilling, og jeg mindes disse udstillinger som en meget stærk oplevelse af den kraft, der kan ligge i den kreative udfoldelse.

Den arkitektur, der prægede den oprindelige Bryndum skole, er svær at få øje på i dag,og det skal vi kun være glade for. Der var blevet bygget en type-centralskole, hvor man på åbningsdagen fik overdraget en »nøglefærdig skole«, som naturligvis var en stor kontrast til den gamle landsbyskole – den var blottet for skønhed og ånd.

Udbygningsfasen blev lang, så der var god tid til at arbejde med byggeplaner. Byggeudvalget fik kontakt med en arkitekt, som ville sidde til bords med os og planlægge en udbygning og en ændring af skolen ud fra de aktiviteter, der skulle rummes i bygningerne.

Det kreative indre, der var på Bryndum skole, blev nu overført til bygningerne, som i dag, skønt bygget i flere tempi, udgør et smukt og harmonisk hele med et pædagogisk velbegrundet lokalepro-

Et tidligt fotografi, hvor man ser en del af de bygninger, som efter kunstneren Robert Jacobsens mening »rummer de bedste faglokaler nord for Alperne«.

gram. Uden at skolen på nogen måde virker overdådig, har den i forhold til mange skoler et fornemt og vel gennemtænkt lokaleprogram, ikke mindst hvad faglokaler angår. Vi ser, at de kreative fag blev tilgodeset med rummelige og veludstyrede faglokaler – jeg tænker på lokalerne til håndarbejde, træ- og metalsløjd, motorlære, formning, hjemkundskab, idræt, biologi og musik. Hvis vi i folkeskolen i dag prioriterede disse fag så højt som disse faglokaler lægger op til, ville meget have været bedre. Jeg mindes også et projekt i beskyttelsesrummet ved den gamle keramikovn. I forbindelse med ombygningen fik vi rådighed over en del byggematerialer, og så lavede vi en miniscene der, hvor også den transportable scene blev opbevaret, så faget dramatik fandt også sin plads i den daglige undervisning og ved særlige begivenheder.

Vi må nok i dag erkende, at den udvikling, som Bryndum skole gennemgik op gennem tresserne og ind i halvfjerdserne, foregik i en situation, hvor vi havde vinden i ryggen. Alle ting var med os. Stigende elevtal og en positiv og samarbejdsvillig forældrekreds. Vi havde særdeles kompetente forældrerepræsentanter i skolekommission og skolenævn. Den stadige tilgang af nye lærere bevirkede, at der hele tiden var folk med særinteresser, der dækkede alle skolens fag og forhold, og som tilsammen fostrede mange pædagogiske idéer og projekter. Dengang fungerede vore såkaldte udvalg på den måde, at alle, der var implicerede eller interesserede i et bestemt pædagogisk problem, kunne deltage i udvalgsarbejdet, og man meldte sig selv, hvis man havde interesse og energi. – Der manglede aldrig folk til udvalgene! – I fællesskab drøftede vi på pædagogiske planlægningsdage bl.a. undervisnings- og opdragelsesmetoder, og én påtog sig f.eks. at lave et indlæg om Rousseaus idéer og en anden om Freinets undervisningsprincipper, hvorefter man bearbejdede emnerne i grupper eller på anden måde. Herved blev der skabt mulighed for ikke blot at »følge med« men også for at være med i forreste linie i det pædagogiske udviklingsarbejde.

Hvem af os fra 60'erne husker ikke vort projekt med § 21 samlæsning? Et projekt som faldt, fordi vi ikke, under de vilkår myndighederne ville give os, kunne stå inde for et positivt resultat. Vi ville ikke kunne gøre projektet færdigt!

Man kan i dag se, at man gjorde rigtigt ved at bygge en pædagogik op omkring den kreative udfoldelse. Psykologerne mener i dag at kunne påvise, at vore to hjernehalvdele arbejder på hver sin måde. Den venstre halvdel styrer de rent logiske arbejdsprocesser, mens den højre hjernehalvdel rummer den kreative sans. Det vidste vi ikke dengang, men vi baserede vores pædagogik på, at eleverne i sig havde evnen til at arbejde både logisk og kreativt, og at det var vores opgave at give eleverne mulighed for at udvikle sig på begge områder.

EN ELEV I 60'ERNE

Af journalist Lars Toft Rasmussen, København

Inden for hørevidde fra min københavnske lejlighed ligger en stor, kedelig klods af en skole. De dage, jeg skal møde sent på arbejde, kan jeg høre elevernes hujen og råben, mens de myldrer rundt i skolegården bag et højt hegn af hønsetråd. Så ringer klokken, og kort efter er larmen fra trafikken på Øster Farimagsgade igen den eneste lyd. Skoleklokken kan stadig få det til at give et ryk i mig, selvom jeg kun har været underlagt dens disciplin i de fire år fra 1966 til 1970, da jeg gik på Bryndum skole.

Efter den tid gik jeg på Varde Gymnasium, hvor klokken var afskaffet. Og forinden havde jeg gået på den nu nedlagte Forum skole. Vi var kun 35 elever, og en elektrisk klokke var unødvendig. Når lærer Kristensen syntes, at vi havde leget længe nok i den grusbelagte gårdsplads, stillede han sig ud på trappen og ringede med en rigtig malmklokke.

Det var spændende at skulle på den store skole i Tarp efter 5. klasse. Lærer Kristensen og hans kone, som også underviste, forsikrede os om, at vi nok skulle klare os. Den intensive undervisning i Forum, hvor klasserne var på gennemsnitligt syv elever, gav gode resultater.

Vi tog til Bryndum skole med en solid ballast af regnekundskaber, stavefærdigheder, salmevers og fædrelandssange, hvoraf mange formentlig vil hænge ved til mine dages ende i modsætning til så meget andet, som jeg har lært siden. Jeg kan stadig huske de fleste vers i »Den danske sang er en ung, blond pige« og navnene på de vigtigste floder i Spanien, hvor jeg aldrig har været.

»De store«, som tidligere år var flyttet til centralskolen i Tarp, var hævet over os andre, når Forum og omegns ungdom mødtes på boldbanen på lune

Førstelærer på Forum skole: Arne Kristensen og hans kone Elna.

sommeraftener. Nu skulle vi endelig op i deres rækker.

Med overflyttelsen fulgte ikke helt den forfremmelse, som vi havde ventet. Ganske vist var det nu vores tur til at nyde respekt og agtelse på Forum skoles boldbane om aftenen, men i det daglige på Bryndum skole var vi til gengæld startet i bunden af et nyt hierarki med masser af større elever over os.

Sådan skulle det blive ved med at gå. Hver gang, vi var blevet »de store«, opfattede vi os ikke som sådan. I stedet sammenlignede vi os uvilkårligt med de, som var endnu større. For hvert trin opad på stigen dukkede nye trin op, som ventede på at blive taget.

Lidt forknytte adlød vi klokken, da den ringede ind for første gang i de nye omgivelser. Tavse mellem alle de fremmede ansigter ventede vi i opmalede båse i skolegården på læreren, der kom ned fra klasseværelset og hentede os.

Skoleklokken var mere end noget andet med til

SKOLEN, BØRNENE OG FORÆLDRENE

Af skolenævnsformand Inge Munksgaard

På Bryndum skole har der gennem årene været et godt forældresamarbejde. Til de traditionelle klasse-forældremøder er det meget få børn, der ikke er repræsenteret, og oftest møder begge forældre op. Der er selvfølgelig perioder i børnenes skoleforløb, hvor det, set med en del forældres øjne, ikke har været så nødvendigt at møde op, men det er mit indtryk, at forældrene har fulgt med i skolens arbejde i stort omfang. Ved de obligatoriske forældrekonsultationer er det ligeledes så godt som alle forældre, der møder op hver gang. Det er også bedre at få en direkte samtale lærer, elev og forældre imellem, end blot at blive kontaktet pr. telefon.

De arrangementer, hvor børn og forældre har været inviteret sammen, må siges at være blandt de mest populære. Det være sig en aften med teater, en udflugt m.m. Her har børnene over lang tid forberedt sig med nogle aktiviteter.

»Forældredagen«, d.v.s. de dage hvor forældrene er blevet inviteret til at overvære undervisningen, har i mange år været ca. en dag om måneden, oftest begyndende med en mandag først på skoleåret, en tirsdag næste gang o.s.v. Tilbudet er egentlig godt, men de fleste ved også, at det kun er på de yngste årgange forældrene tager imod det, og endelig er mange forældre på grund af arbejde afskåret fra at møde op på skolen i dagtimerne. For nogle år siden, i 1980, prøvede skolen at råde bod på dette ved at lade børnene komme i skole en lørdag formiddag og så give dem fri den følgende mandag. Bortset fra enkelte protester fra nogle forældre må man sige, at det første gang var en meget stor succes, hvorimod der det følgende år var knap så stor tilslutning.

Nævnet besluttede derfor at se tiden an, inden der forsøges igen.

Mange forældre til de ældste børn og forældre med børn, der har afsluttet deres skolegang, mindes med glæde de gange, skolens lærere indkaldte til revy og dans. Det var nogle hyggelige og muntre aftener. Desværre har det ikke været muligt at afholde lign. arrangementer siden 1975. Nogle skolefolk vil mene, at disse aftener ikke kan henregnes under skole-hjem samarbejde, men jeg mener, at netop disse aftener betød meget for forældrekredsen.

Ordet »Produktionsugen« får ethvert barn, der gik på skolen i marts 1981, til at mindes en meget spændende uge. Her var skolen ramme om et helt lille samfund af fabrikker, kulturelle aktiviteter m.m. Skolen havde lavet sit eget pengesystem med janter og moneter. Børnene havde selv valgt, hvad de ville arbejde med efter lyst og interesse. Derved kom de ældste og yngste årgange til at arbejde sam-

men, og det gav et fint resultat. Omsat til normale danske kroner blev der et økonomisk overskud på 18.000 kr., som blev sendt til Esbjergs skole i Indien. Torsdag aften havde børnene mødepligt, der var åbent hus, og der var fuldt af mennesker overalt på skolen. Det er nok den største succes, jeg som forældre indtil nu har oplevet i de år, jeg har haft børn på Bryndum skole. En meget stor succes blev ligeledes »Kulturhusugen« i 1983, hvor skolen fungerede som et kulturcenter. Børnene havde ligeledes her valgt emne efter eget ønske, og der blev holdt åbent hus torsdag aften.

Undertiden har nævnet inviteret forældrekredsen til foredragsaften. Foredragsholderne har været højt kvalificerede skolefolk, der kunne orientere forældrene om nye ideer omkring en skoles arbejde. Trods mangelfuld tilslutning, synes jeg, at det var særdeles gode og lærerige bidrag til forståelse af en skoles pædagogiske udvikling. Jeg tror, de tilstedeværende var enige om, at det var nogle spændende foredrag.

Der er sket mange forandringer på Bryndum skole, og stadig nye ideer opstår. Generelt må man sige, at forældrekredsen altid har vist stor forståelse for disse ændringer såsom »ikke kursusdelt undervisning«, indskoling for Bh.klasse til og med 2. klasse samt modulordningen. I samarbejde med læ-

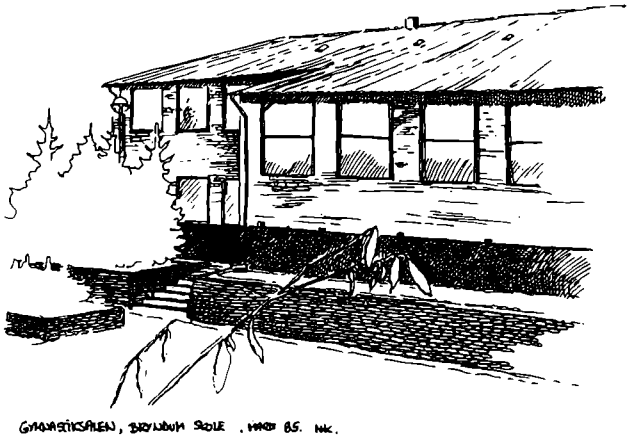

reren har de forskellige nævn prøvet at orientere forældrene bedst muligt, inden ændringerne har fundet sted. Ikke alt nyt er godt nyt, og det er vigtigt, at også forældrene, ikke kun lærerne og nævnet, overvejer, hvad der er godt og mindre godt, når skolen prøver noget nyt.

Af foranstående betragtninger kan sluttelig konkluderes, at forældrekredsens engagement i skolens arbejde og udvikling er af fundamental betydning for, at skolen kan fungere efter sin hensigt. Det er derfor mit håb, at forældre i Bryndum skoledistrikt fortsat vil bakke skolen op i såvel pædagogiske – som skolepolitiske spørgsmål.

BRYNDUM SKOLE – EN UDVIKLING

Af skoleinspektør Børge Nielsen

Børge Nielsen, Bryndum skoles inspektør siden starten i 1960.

Gennem århundreder har Bryndum kirke været centrum for åndslivet i sognet. Skolen voksede frem under skiftende præsters og biskoppers tilsyn. Sognet var den naturlige ramme om skolens liv, en ramme som langsomt blev udfyldt. Det føltes selvfølgelig, at sognets hovedskole skulle ligge nær kirken. I områderne Forum og Gjesing oprettedes biskoler.

En meget lang og forholdsvis rolig periode afsluttedes i 1960, da den gamle skole i Bryndum afløstes af den nye centralskole, beliggende Bryndumvej 14-16 i Tarp.

Den, der interesserer sig for Bryndum sogns skolehistorie, kan andet sted i denne udgivelse såvel som i tidligere lokalhistoriske redegørelser og foreliggende kildemateriale få mulighed for at fordybe sig i gamle protokollater, der beskriver ca. 250 års skoletraditon, og som viser tilbage til den tid, da kirken var ny.

I den sammenhæng nævnes kun helt enkelte glimt fra de forbigangne århundreder: I et pavebrev fra 1289 finder man oplysninger om en vis magister, der forsvarer sin indtjening i Bryndum sogn med, at han har brugt midlerne til at finde »Kundskabens Perle«. Fra en visitats i 1762 ved vi, at degnen hed Thomas Høberg, at han var 85 år, og at han forestod skolen med eksemplarisk flid.

Bag udstykningerne skimter vi styrkeforholdene i sognet: Kirken henligger fortsat på umatrikuleret jord, præstegårdsjordene benævnes med matrikel 1, skolelodderne med matrikel 2. Tilliggendet til præstegården er adskillige hundreder tdr. land, og skolelodden nogle få tdr. land, dog så meget, at en sædedegn ved forskellige tilskud kan opretholde livet, så han kan tage sig af børnenes kristelige opdragelse og belæring.

Medvirkende til ro og sammenhæng i udviklingen har det formentlig været, at lærerskifte i hvert fald i førstelærerembedet var en sjældenhed. Fra ca. 1850 helt frem til min embedstid har der kun været 4 førstelærere ved Bryndum skole.

Min forgænger, førstelærer Axel Hansen har fortalt mig om den tid, han var ved Bryndum gamle skole. Ved centralskolens oprettelse i 1960 fulgte han med. Han var vor første lærerrådsformand og fælleslærerrådsformand. Han fik af sognerådet lov til at købe den gamle skole, som han indrettede til bolig for sig selv, sin søn og svigerdatter. Herudover var der plads til et værksted og et atelier. Axel Hansen var et stilfærdigt, beskedent menneske. Han rummede både bid og vid, men mildhed og tolerance er det, jeg særligt husker ham for.

Axel Hansens arbejdsform var meget kreativ. Selv udførte han skulpturer i træ, malede, formede i ler og var dygtig til al slags hobbyarbejde. Om man vil kalde ham kunstner, ved jeg ikke, men han havde en kunstners sind, og hans pædagogik var

præget heraf. Han havde dyb respekt for ethvert menneskes egenart og docerede ikke, men byggede altid på børnenes evner, så de fik selvtillid. Den pædagogik, han anvendte, fik stor betydning for den nye centralskoles udvikling. Hans drøm af en skole var en et-plansbygning med læmure og grønne områder med planter, blomster og rige muligheder for praktisk betonede aktiviteter.

Vi havde et dejligt samarbejde, som jeg var meget taknemlig for. Jeg forstod, at der havde været mange diskussioner og en del tovtrækkeri om den nye skoles placering.

For at få skolen stor nok til at kunne blive købstadsordnet og med realafdeling oprettedes der overenskomst med nabokommuner. Axel Hansen omtalte skolekommissionsformand Hans Mortensen som en meget fremsynet og klog mand, der besad den politiske realitetssans, som var nødvendig for at sikre den nye skole. Med denne skole håbede man på at få mere samling på det noget opsplittede sogn.

Med dette udgangspunkt startedes skolen i 1960. Jeg modtog min udnævnelse i juli med tiltrædelse pr. 1. august. Kort tid efter, at jeg havde modtaget meddelelsen, kom Hans Mortensen og tog mig med på en præsentationstur for mine fremtidige foresatte og samarbejdspartnere. Jeg havde været førstelærer i Vesterhede i mit fødesogn i 5 år. Min kone og jeg forestod sammen undervisningen af ca. 75 børn i en treklasset landsbyskole, og for os og vore børn var det en stor omvæltning at skulle forlade den lille landsbyskole og prøve kræfter med en ny og stor skole.

Mange erindringsbilleder bider sig fast i ens bevidsthed fra en tid, der oplevedes meget intenst. Noget af det smukkeste, jeg husker, var, da Hans Mortensen kørte ind over Rudholm og Vester Nebel til Bryndum. Da vi nærmede os sognet, sagde han

pludseligt, men stilfærdigt: »Der har vi så Bryndum kirke«. Hans Mortensen var en rigtig lun vestjyde, der ikke brugte store ord og som altid var meget blufærdig i sin udtryksmåde. Men i dette ene udbrud, der kom fra hjertet, fattede jeg i et nu, at der stilledes store forventninger til mig, og jeg følte, at Hans Mortensen fra dette øjeblik lagde en stor opgave over til mig. Denne følelse og forpligtelse har aldrig siden forladt mig, og jeg glæder mig til, at jeg en dag må få lov at give den videre.

Opgaven blev vanskelig, men uhyre interessant. Målet at få samling på Bryndum sogn nåedes aldrig. Udviklingen på egnen forløb så hurtigt, at store dele af de gamle bondesamfund forsvandt på ganske få år, og strukturændringerne i landbruget medførte en helt anden udvikling end den, Bryndum skoles fædre havde forestillet sig.

Den 16. august 1960 indledtes et liv i lyst og nød. Flaget hejst. Fest i tre dage. Sognerådsformand Niels Lønne klippede snor. Der blev festet, spist og drukket. Man mødtes fra fjern og nær. Den nye skole, dens lærere, pedel og rengøringspersonale var startet.

For min familie og mig blev de 25 år, hvoraf de 12 første blev levet i tjenesteboligen på skolens grund, en enhed. Min kone har i alle årene været skolens og min sekretær, så vi har ført vort samar-

bejde fra Vesterhede med os. Alle vore 5 børn har haft deres skolegang på Bryndum skole, så vi har altid følt, at vi hørte skolen til, og den hørte os til. Vi tænker på de 25 år med glæde og taknemlighed.

Francis Bacon har sagt: »Det var heldigt, om menneskene i deres reformer vil følge naturens eksempel: Den reformerer ganske vist grundigt, men stille og gradvist, således at forandringen næppe mærkes«. Sådan kom det ikke altid til at gå i Bryndum sogn i de afvigte 25 år, men det har været et gennemgående træk, at der altid har været lagt vægt på evolution mere end revolution. Når der i perioder har stået gny om et eller andet i sognet eller ved skolen, har det ofte haft sin egentlige årsag i, at omvæltningerne i sognet har været ret voldsomme i disse 25 år. Linien bagud til Axel Hansen og hans forgængeres pædagogik er dog let at følge. Det vil føre for vidt her at komme ind på de mange små og store udviklingsarbejder, som Bryndum skoles personale gennem årene har udført, men enkelte hovedtræk vil jeg søge at fremdrage.

Perioden fra 1960 til 1966 var præget af vækst. Skoleloven af 1958 gav en god ramme og et godt arbejdsgrundlag for hele skolens virke. Elevtallet

øgedes. Selv i lærermangelperioden fik skolen veluddannede og dygtige lærere, bl.a. fordi Ribe Amts Skoledirektion havde været så forudseende at betinge sig, at der skulle stilles lejeboliger til rådighed for lærerne, så længe udbuddet af lejligheder i området ikke var stort nok. Disse boliger blev bygget i de nærmeste gader omkring skolen, og det fik stor betydning for det daglige liv i skolen. Når undervisningen var færdig, gik de fleste hjem. Man så til familien, fik sin eftermiddagskaffe og ordnede private sysler. Men ofte skete det, at vi igen mødtes for at forberede morgendagens arbejde eller holde møder i diverse udvalg. Der var nok at gøre med indførelsen af den nye lov. Vi havde været vant til meget begrænsede midler, men både hvad bøger, undervisningsmaterialer og hjælpemidler i øvrigt angik fik vi helt nye muligheder. Vi nød godt af skolekommissionens og sognerådets (med dyrlæge Herman Pedersen som skoleudvalgsformand) bevågenhed, både når det gjaldt frihed i arbejdet, og når det gjaldt driftsbevillinger. Arbejdet var præget af optimisme og tro på fremtiden. Befolkningen var glad for deres nye skole, og vi blev mødt med tillid og varme. Der var altid stor tilslutning til skolens arrangementer.

Efterhånden som skolen kom i gang, og vi fik hold på en god arbejdsrytme blomstrede resultater frem, bl.a. takke være undervisningsministeriets fyldige vejledninger, der i meget konkret form hjalp os på vej.

Efter min vurdering var den undervisningsmæssige standard høj. Både lærere og elever havde tro på undervisningens værdi og tro på, at en god uddannelse opfyldte nødvendige og tilstrækkelige betingelser for det videre forløb. Parolen: Pas jeres skolegang, få en uddannelse, og I har arbejde. Sådan sagde vi, og sådan gik det. Samfundet var i vækst. Der var kun ringe arbejdsløshed.

Der var 7 års undervisningspligt, men næsten alle vore elever fortsatte og afsluttede med statskontrolleret prøve efter 9. klasse. Nogle gik op til T1 og T2-prøverne (teknisk og udvidet teknisk forberedelseseksamen). Ca. ½ af en årgang afsluttede med realeksamen eller gik på gymnasiet efter 2. real.

Formning, træsløjd og metalsløjd var velbesøgt, skolekøkken og håndarbejde ligeledes.

Denne udvikling fortsatte ind i begyndelsen af 1970erne, men efterhånden som forældrenes indflydelse slog kraftigt igennem, blev balancen mellem real- og den almene afdeling forskudt. Ved en tresporet skole fik vi i stedet for een realklasse og to almene klasser to real- og een almen. Denne udvikling var efter min mening til skade for alle. Men den var uundgåelig.

Lokalt for Bryndum markeredes en udvikling fra 1966-69 på en meget voldsom måde. Centralskolen i Tarp, som man med nogen bæven havde startet i 1960 for et meget stort område nord for Esbjerg, viste sig snart ikke at kunne dække behovet for Gjesing, hvor man allerede i 1964 tog en ny skole i brug, og derefter gik det hurtigt med Vestervangskolen og senere Blåbjerggårdskolen.

Denne voldsomme udvikling i befolkningstilvækst og på skoleområdet, der skete i en periode, da en kommunalreform var under planlægning, bevirkede, at sognerådet fra 1966 til 1969 kom til at stå over for en hidtil ukendt udfordring.

Med sognerådformand J. K. M. Jørgensen som en myndig og handlekraftig leder af kommunen gennemførtes nogle meget langvarige og vanskelige forhandlinger med Esbjerg kommune med henblik på en kommende kommunesammenlægning. Enkelthederne her er det ikke min opgave at redegøre for, men det er almindelig kendt, at daværende revalideringskonsulent Aa. Quist-Sørensen lagde et usædvanligt stort arbejde i at få udformet en sammenlægningsoverenskomst, som skulle sikre en harmonisk og rimelig overgang til det nye bysamfund.

For langt de fleste i Bryndum kommune oplevedes kommunesammenlægningen som en fiasko, og modstanderne har ofte sagt, at det var uklogt, at Bryndum gik frivilligt med i 1969. Vi var nogle, der mente, at sammenlægningen var uundgåelig, og at det derfor var bedre at forhandle end blive indlemmet. Måske er det endnu for tidligt at afsige historiens dom over det, der skete. Men »Eet bysamfund, een kommune« blev her som så mange andre steder resultatet.

MØDET MED ESBJERG

Den 1. april 1969 oprandt så den historiske dag, da Bryndum kommunes frivillige sammenlægning med Esbjerg var en kendsgerning. På skolen havde vi forberedt dagen bl.a. med at afsynge »Jeg vælger mig april! I den det gamle falder, i den det ny får fæste; det volder lidt rabalder, dog fred er ej det bedste, men at man noget vil!« (Bj. Bjørnson). Jeg havde til stor moro for vor fremtidige skoledirektør opslået et program, hvoraf det bl.a. fremgik, at der skulle hejses flag (på hel). Det var parantesen, der gav anledning til munterheden. Symptomatisk for situationen var det måske, at jeg – som ellers har været priviligeret med et særdeles godt helbred – var sengeliggende på grund af en voldsom influenza, som forhindrede mig i at deltage i højtidelighederne.

Hvordan blev så det møde, som vi havde set hen til både med ængstelse og forventning? Esbjerg – for mindre end 125 år siden en udkant af Jerne sogn med hav, strand og klit gennemsust af vestenvindens friske pust og overfløjet af vilde måger.

I dag: I en af de yderste gamle klitrækker ligger

kunstmuseet med de mange dejlige kunstskatte, som driftige folk gennem årene har samlet. Foran museet – en smuk og velproportioneret bygning – står en stor skulptur af Robert Jacobsen, som måske symboliserer det drama, som det blev for nogle af omegnskommunerne at møde Esbjerg.

Kunst skal ses, ikke forstås eller forklares, men jeg vover alligevel at give Esbjerg og skulpturen et par ord med. Fundamentet – stort og svagt buet – kan lede tanken hen på den rene sandbund og på den flade strand med sine mange opskyl fra naturens eget store værksted. Op af og over denne bund vælter en stor og mærkværdig sammensætning af en figur, ustyrlig, uregerlig voldsom, sær, men dog ikke uden charme, måske en havmand, der går på hugst inde i landet eller en blindet Polyfém, som i vrede kaster sit skyts mod fremmede indtrængende – måske blot et symbol på en uhæmmet livsudfoldelse under mottoet: *Rask må det gå.* Og rask gik det, og ofte blev resultaterne også derefter.

Veje, vandløb, hegn og gårde forsvandt. Nyt brød frem i en stor og voldsom bevægelse. Nedbrydning, opbygning, for den uindviede ofte et kaos at se på, men for de indviede plan og fremdrift, og noget stort kom der ud af det, vel også noget værdifuldt og smukt imellem. Eet forsvandt: den rene luft – eet forblev: den karakteristiske lugt, noget rådden ind imellem.

Sådan så og oplevede jeg mødet med Esbjerg, den by, som så mange forventninger var knyttet til som bysamfundets centrum, den kerne, hvis opgave det blev at skabe et integreret bysamfund i et udstrakt geografisk område med vidt forskellige forudsætninger som grundlag.

Rask må det gå. Måske vil det være værdifuldt, om man vænner sig til: *Tid skal der til,* hvis noget, der har med kultur at skaffe, skal vokse frem og forskønne de næste 25 år.

Robert Jacobsens skulptur »År 2072«. Placeret i lysgården ud for lærerværelset.

NUTID OG FREMTID

1975-loven blev en særlig udfordring. Nogen har talt om verdens bedste målsætning og om store visioner og muligheder i den lov. Som én, der har oplevet landsbyskolernes undergang og 1958-loven, og det årti, der fulgte efter med fremgang og vækst, har 1975-loven været en lappeløsning, et dårligt kompromis, som nok har givet muligheder, men som ofte har været præget af roderi og ufordøjet pædagogik. Heldigvis er det sådan, at dårlige love kan afstedkomme gode resultater, hvis de levner brugerne frie muligheder inden for rammerne. Efter at have gennemlevet lovens forestillinger om kursusdelinger, traditionelle lektionsopdelinger, anmassende forsøg på at gøre næsten alle børn boglige, er vor skole nu på vej med ordninger, som skal bearbejdes og forbedres, og som lover godt for fremtiden. Forældre skal erkende, at kun når de er gode forældre, kan lærerne gøre arbejdet godt i skolen, og lærerne skal arbejde intenst på at lære samarbejdets kunst, så de gode forældres indsats kan udnyttes. Den almindelige nedrakning, som ikke er ukendt, skal bringes til ophør.

I skolens lysgård, hvor vi gerne vil have en friluftsscene placeret, står Robert Jacobsens skulptur. Den står der i lerjorden og synker, hvis ikke fundamentet holdes i orden. Den står der som den provokation, vi kender så godt – side om side med de to birketræer, som takket være støtte og læmur indtil nu har klaret stormene. Vi mindes dagligt om den udfordring, vi skal tage: livet i det moderne teknologiske samfund – informationssamfundet, som det kaldes med dagens kliche.

Når birketræerne er blevet endnu større, og friluftsscenen er trådt godt til, står skulpturen der i et levende miljø og ender såmænd med at se helt romantisk ud.

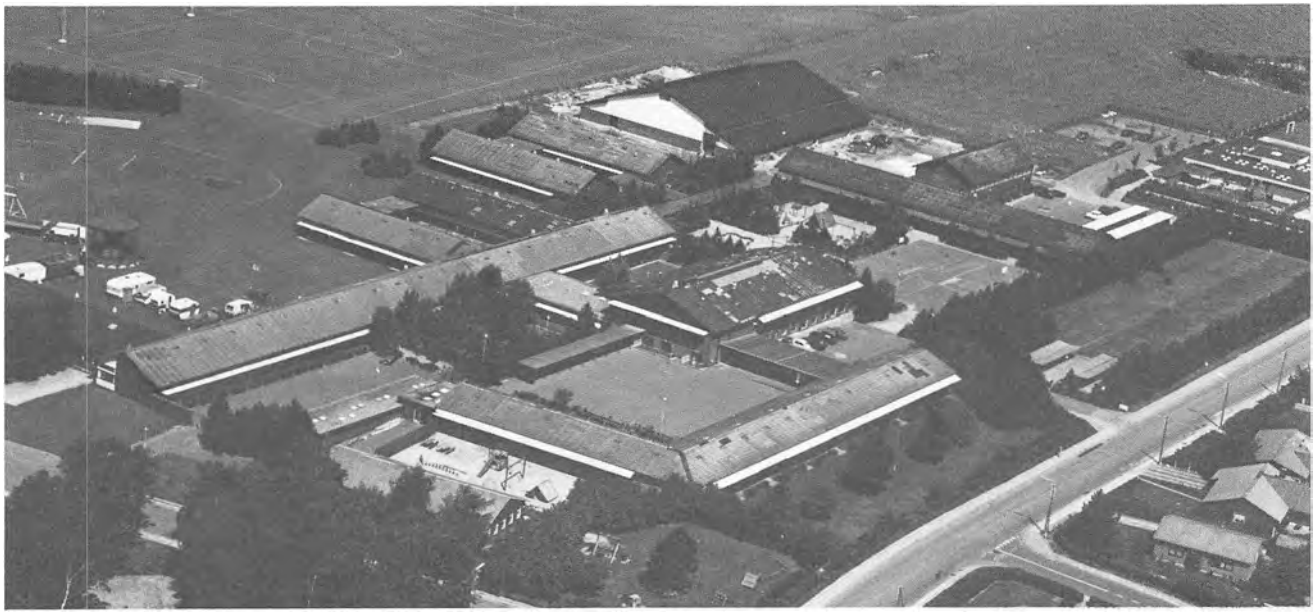

Har Bryndum skole og det samfund, den er udsprunget af, noget at bringe videre til fremtiden? Forhåbentlig! »I det autoritære system destruerer vi mennesker, vi fratager dem deres personlighed. Dermed skaber vi – bevidst – eller uden at tænke nærmere over det, den konformitet, som er kreativitetens største fjende«, siger Helge Torpe i sin bog »Den Tredje Vej«.

»Skabende konstruktiv fantasi« var det, Axel Hansen levede på og troede på, og som han gav os i arv. Den arv er værd at videregive.

Der tales så meget om emnet »Fremtidens skole«, men alt for meget af talen beskæftiger sig med hypotetiske antagelser om, hvordan fremtiden ser ud, og derfor bliver den megen talen let gold. Det er min overbevisning, at skal man møde de store udfordringer, som kommer, er det vigtigt at have rødder. Det rodsvage træ vælter let. Ser vi vort arbejde i historiens perspektiv, får vi lettere ved at proportionere dagens opgaver, og vi er bedre rustet til at møde morgendagen. Nostalgi og selvtilfredshed er udtryk for stagnation, men vil vi vinde styrke i sindet til at møde de store udfordringer, begynder det med de nære:

Mit ønske for Bryndum skole og de mennesker, som den er skabt for, er: At Helge Torpes tanker om ledelse og samarbejde må vinde indpas og blive forstået og anvendt, og at de tanker og erfaringer, som dr.pæd., arkitekt Aase Eriksen har udviklet og afprøvet i USA, må få lov at blive afprøvet her. Netop denne skole i et lokalsamfund, som ihærdigt forsøger at finde sig til rette i et stort købstadssamfund, så det både er en værdifuld del af dette samfund, men også prøver at bevare og videreføre det bedste, som det fik i arv, må være et oplagt emne for afprøvelse af de tanker og ideer, som de to personligheder står for.

Inden flaget påny går til tops, kan der være grund til at minde om de gamle ord: Kærligheden kendes på sine gerninger, og træet kendes på sine frugter. Er der ingen gerninger, viser der sig ingen frugter, så haster det med fagligt rigtige og menneskeligt positive handlinger.

TRYKT MATERIALE OM BRYNDUM SOGN OG SKOLE

Esbjerg Byrådsforhandlinger. 1969-76. Byhistorisk Arkiv.

C. Dalgas. Ribe Amt. 1830. Genoptryk. Esbjerg, 1972.

Karl Hansen. »Fra Bryndum sogn« i Fra Ribe Amt 1915-18 s. 455ff.

Karl Hansen. »Slægtsminder og oplevelser« i Fra Ribe Amt 1951-55 s. 60ff.

Svend Hansen. »Brøndum kirke« i Fra Ribe Amt 1944-47 s. 559ff.

Joachim Larsen. Bidrag til den danske skoles historie 1-3. Genoptryk. Kbh. 1984.

Paul Nedergaard. En dansk præst og sognehistorie 1849-1949. Bd. IX A. Kbh. 1968.

Harald Nielsen. Fra det kommunale skolevæsen i Ribe Amt 1870-1970. Esbjerg 1974.

Oluf Nielsen. Historiske efterretninger om Skadst Herred. 1860.

Peter Ussing Olsen. Skolestyrets udvikling. Vejle 1982.

Søren Petersen. Træk af Bryndum sogns historie. Esbjerg 1967.

Trap Danmark 1., 2., 3., 4. og 5. udgave. 1842, 1879, 1904, 1929 og 1965.

Holger Villadsen. Bryndum, Vester Nebel. Esbjerg 1947.

S. V. Wiberg. Personalhistoriske, statistiske og genealogiske bidrag til en almindelig dansk præstehistorie. Bd. I Odense 1870.

Bent Østergård. Avedøre – en landsby vest for København. Kbh. 1981.

Danmarks Lærerforening. Af Landsbyskolens saga. Kbh. 1964.

Diverse udklip om Bryndum sogn og skole i Byhistorisk Arkiv.

UTRYKT MATERIALE

Bryndum skolekommission. Forhandlingsprotokoller. Byhistorisk Arkiv.

Diverse arkiver vedr. Bryndum sogn og skole. Byhistorisk Arkiv.

Diverse Billeder. Byhistorisk Arkiv.

DONATORER

Til denne første udgave er der ydet støtte af:

Skads med flere Herreders Brandkasses fond
Sparekassen Bikuben
Sparekassen Sydjylland
Varde Bank
Den Danske Bank
Andelsbanken
Sydvestjydsk Samfund
Alsing Tæpper
Tømrer N. P. Liltarp
Mou Dybfrost
Tarp Kro
A/S Tømrer-Snedkergården, Tarp
Colorlux
Torvegades Boghandel
Installatør Sterndorff-Jessen
Møbelfirmaet Ingv. Christensen
Søndermarkens Møbelfabrik
Købmand Schmidt Christensen, Bryndum
Jens Klinge
Glarmester Helmuth Ottsen
Vagn Andersen
Eifa El-installation
Tarp Bageri
Forum Turistfart
L. og L. Reklamebureau ApS
Revisionsfirmaet RIE, Esbjerg
Rørkjær Mineralvand
Fabrikken ASBRO, Bryndum
Salon Lissy, Tarp
Tarp Grill
Tarp Caravan
Ejendomsmægler Vagner Hansen, Tarp
Murermester Peter Luxhøj
Købmand Verner Pedersen, Tarp

ISBN 87-87036-36-3